

Міністерство освіти і науки України
Тернопільський національний педагогічний університет
імені Володимира Гнатюка

Факультет філології і журналістики
Кафедра української мови та славістики

Кваліфікаційна робота

**ТВОРЕННЯ НАЗВ ЖІНОЧОЇ СТАТІ:
УЗУАЛЬНЕ І ОКАЗІОНАЛЬНЕ**

**Спеціальність 035 Філологія (Українська мова і література)
Освітня програма «Філологія (Українська мова і література)»**

здобувача
другого (магістерського)
рівня вищої освіти
Палац Таїсії Павлівни

Науковий керівник:
кандидат філологічних наук,
викл. Вишневська Г. Б.

Тернопіль – 2025

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ I. ТЕОРИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ	
ВИВЧЕННЯ ФЕМІНІТИВІВ.....	6
1.1. Поняття «фемінітив» у сучасній лінгвістиці.....	6
1.2. Соціолінгвістичний та нормотворчий контексти	14
1.3 Огляд досліджень і джерельна база.....	20
РОЗДІЛ II. ІСТОРІЯ ТА СЛОВОТВІР.....	26
2.1. Діахронія жіночих найменувань.	26
2.2. Словотвірні моделі.....	28
2.3. Варіантність і конкуренція словотвірних моделей.....	30
2.4. Узувальні та okazіональні фемінітиви: критерії розмежування.....	32
РОЗДІЛ III ФУНКЦІОНУВАННЯ У ПУБЛІЧНОМУ	
ДИСКУРСІ.....	35
3.1. Функціонування фемінативів у діловодстві	35
3.2. ЗМІ та соцмережі: частотність і усталення.....	40
3.3. Коливання норми; ставлення носіїв.....	44
РОЗДІЛ IV. НОРМАТИВНІСТЬ І КОДИФІКАЦІЯ...51	
4.1. Відбиття у правописі та словниках.....	51
4.2. Пропозиції до унормування.....	58
ВИСНОВОК.....	64
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ.....	68
ДОДАТКИ.....	73

ВСТУП

У сучасній українській мові процес творення назв жіночої статі є одним із найдинамічніших напрямів розвитку словотвірної системи. Дослідники наголошують, що активізація фемінітивів відображає глибокі соціокультурні зміни та потребу в точній репрезентації жінки в публічному просторі [20, 35, 38]. Посилення ролі жінок у професійній, політичній та культурній сферах зумовлює зміну мовної практики, що довгий час спиралася переважно на іменники чоловічого роду. Як зазначає О. Скопненко, сучасна мовна норма поступово адаптується до нових реалій, відображаючи суспільний запит на гендерно збалансоване мовлення.

Функціонування фемінітивів охоплює два ключові напрями: узуальний і okazіональний. Узуальні назви активно використовуються у медіа, офіційно-діловому мовленні та повсякденній комунікації, що підтверджують дані сучасних корпусів української мови [4], [5], [14], [15]. Okazіональні ж форми часто є результатом авторської творчості, відзначаються виразною стилістичною маркованістю та інноваційністю, що підкреслюють у своїх дослідженнях М. Кочерган та Л. Пустовіт.

Актуальність теми зумовлена водночас і соціальними, і лінгвістичними чинниками. Європейська інтеграція, демократизація суспільства та модернізація комунікативних практик сприяють перегляду традиційних мовних норм. Лексикографи й мовознавці активно працюють над унормуванням і кодифікацією фемінітивів [28], [29], адже сучасна мовна система повинна забезпечувати точність, коректність і повноту номінації.

У цьому контексті особливого значення набуває зіставлення узуальних і okazіональних форм жіночого роду, оскільки таке порівняння дозволяє визначити межі сучасної мовної норми, виявити продуктивні

словотвірні моделі та простежити тенденції розвитку української мови. Як підкреслює Л. Струганець, аналіз словотвірної інновації є ключем до розуміння динамічних процесів у мові.

Об'єкт дослідження – фемінітиви як узуальне та okazіональне явище сучасної української мови.

Предмет дослідження – словотвірні моделі, уживаність, функції та нормативні характеристики назв жіночої статі.

Мета дослідження – проаналізувати особливості творення фемінітивів, зокрема механізми формування узуальних і okazіональних форм та їхнє функціонування в сучасному мовленні.

Для досягнення мети визначено такі **завдання**:

- 1) з'ясувати зміст поняття «фемінітив» у сучасних лінгвістичних та соціолінгвістичних підходах;
- 2) охарактеризувати словотвірні моделі творення назв жіночої статі;
- 3) встановити критерії розмежування узуальних і okazіональних фемінітивів;
- 4) проаналізувати нормативний статус фемінітивів у словниках і правописних джерелах;
- 5) дослідити функціонування назв жіночої статі в різних стилях мовлення;
- 6) визначити тенденції розвитку й перспективи унормування фемінітивів.

Наукова **новизна** роботи полягає у комплексному підході до аналізу узуальних та okazіональних назв жіночої статі, що поєднує словотвірний, лексикографічний і соціолінгвістичний аспекти.

Теоретичне значення полягає у поглибленні знань про розвиток словотвірної системи української мови.

Практичне значення полягає у застосуванні результатів дослідження в лексикографії, освітньому процесі й медійній комунікації.

Матеріалом дослідження стали узуальні та okazіональні фемінітиви, зафіксовані в словниках, корпусах української мови, художніх текстах, ЗМІ та сучасному усному мовленні.

Апробація результатів дослідження. Основні положення магістерської роботи було апробовано шляхом участі у Всеукраїнській науковій конференції учнівської та студентської молоді «Актуальні питання сучасної філології та журналістики» (м. Тернопіль, 30 жовтня), де результати дослідження були представлені та обговорені в науковому середовищі. Опубліковано **тези** ««Мова швидких платформ»: як TikTok та Reels формують сленг покоління Z».

Структурно робота складається із вступу, трьох розділів, висновків, бібліографії, списків використаних джерел і додатків. Загальний обсяг – 77 сторінки. Бібліографія містить 70 джерел опрацьованої літератури.

РОЗДІЛ І.

ТЕОРИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ВИВЧЕННЯ ФЕМІНІТИВІВ

1.1. Поняття «фемінітив» у сучасній лінгвістиці.

У сучасній лінгвістиці фемінітив розуміють як лексико-граматичну одиницю, що позначає особу жіночої статі за професією, посадою, соціальним статусом, видом діяльності або іншою роллю. Це слова, які вказують на жіночий рід і протиставні відповідним маскулінітивам (назвам чоловічих осіб). Фемінітиви відображають синонімічну й словоутворювальну парадигму сучасної мови, де морфологічні засоби дозволяють виразити стать референта через суфіксальне творення: учителька, директорка, журналістка, історикиня тощо.

У мовознавстві фемінітиви розглядають як частину системи іменників, пов'язану з категорією роду. Вони виконують функцію граматичного маркування жіночої статі, що відповідає закономірностям морфологічної структури української мови. Більшість таких форм утворені за допомогою продуктивних суфіксів:

- к- (письменниця → письменниця, лікар → лікарка),
- ин- / -иня (військовий → військовичка / військовиця / військовиня),
- иц- (танцюристка → танцюристка, кухарка → кухарка),
- менш продуктивні – -ес-, -ин-, -их-, -ич- (поетеса, княгиня).

У словотвірному полі фемінітиви демонструють високу варіативність і відкритість до неологізації. Це зумовлено розвитком суспільства, появою нових професій та зростанням потреби у мовній репрезентації жінок.

У XIX – XX ст. чимало фемінітивів існувало в українській мові природно (служниця, писарка, медсестра), однак у радянський період їхній

ужиток звужився через орієнтацію на «офіційно-діловий стиль», де домінували чоловічі форми. Починаючи з кінця 2010-х років, лінгвісти відзначають поживлення фемінітивотворення, що пов'язане з:

- підсиленням інтересу до гендерної рівності
- необхідністю мовної видимості жінок у професіях,
- офіційною нормалізацією форм у словниках і Українському правописі 2019 року.

Отже, питання фемінітивів стало частиною ширшого суспільного процесу – мовної демократизації.

Сучасні словники та правопис визнають фемінітиви як нормативні одиниці, що мають право на повноцінне функціонування. У фахових документах, медіа, освіті та офіційних текстах уживання фемінітивів уже не розглядається як виняток чи стилістичне відхилення – вони поступово стають частиною мовної норми.

У комунікації фемінітиви виконують важливу роль – вони:

- забезпечують точність номінації, оскільки називають конкретну стать особи;
- зменшують асиметрію між чоловічими та жіночими назвами;
- сприяють гендерно інклюзивному мовленню;
- відображають мовну картину світу, де жінки представлені як активні учасниці професійних і соціальних процесів.

Це робить фемінітиви не лише граматичною, а й соціолінгвістичною категорією, яка показує зміну суспільних уявлень про роль жінки.

У лінгвістиці обговорюють низку питань щодо конкуренції суфіксів (психологиня чи психологка), стилістично прийнятних форм, природності певних неологізмів (менеджерка, блогерка, фотографка), ступеня адаптації запозичених основ.

Мова активно реагує на ці процеси: форми, які раніше вважалися розмовними або новотворами, сьогодні входять до офіційних реєстрів.

Фемінітив у сучасній лінгвістиці – це граматично та соціально значиме слово жіночого роду, утворене здебільшого суфіксально, яке номінує жінку за професією, роллю чи діяльністю та відображає як внутрішні закономірності словотвору української мови, так і соціокультурні процеси, пов'язані з гендерною рівністю та мовною еволюцією.

Поняття фемінітивів у сучасній лінгвістиці становить багатовимірну категорію, що поєднує граматичні, словотвірні, соціолінгвістичні та культурні аспекти.

Фемінітив визначають як лексико-граматичну одиницю, яка позначає особу жіночої статі за професією, соціальним статусом, родом занять, суспільною роллю чи видом діяльності, при цьому вступаючи у парадигматичну опозицію до відповідного маскулінітива. Такий тип номінації реалізує можливість української мови передавати статеву диференціацію через граматичну категорію роду й утворювати окремі назви для жінок на основі морфологічного словотвору.

1. Лінгвістичний статус фемінітивів

У системі сучасного українського мовознавства фемінітиви розглядають як частину морфологічного ладу іменникової системи, пов'язану з категоріями роду, числа та відмінка, але водночас як самостійну словотвірну підсистему, що активно розвивається й демонструє високу динаміку. Важливим є те, що фемінітиви не просто замінюють чоловічі

назви, а функціонально уточнюють статеву приналежність референта, виконуючи свого роду граматико-семантичний «маркер» жіночої статі.

Для української мови властива системність творення таких форм, адже більшість фемінітивів виникає шляхом суфіксації, що відповідає традиційним моделям словотвору. Ця закономірність зумовлена структурою української мови, де форманти –к-, –иц-, –иня та інші давно існують і продуктивно використовуються.

2. Історична перспектива розвитку фемінітивів

Історія фемінітивів в українській мові демонструє чергування періодів активного розвитку та звуження функціонування.

У давніх українських пам'ятках, фольклорі, літописах існувала значна кількість фемінітивів: суддя – суддя, боярин – бояриня, писар – писарка, ворожбит – ворожбитка, господар – господиня. Мова природно фіксувала жіночі ролі, а назви професій або соціальних статусів не сприймалися як новотвори чи маргінальні форми.

У ХХ столітті, зокрема в 1930–1980-х роках, простежується штучне витіснення багатьох фемінітивів. Причина – ідеологічна політика, спрямована на одноманітність і «офіційність» мовлення, де універсальна чоловіча форма вважалася «нейтральною»: вчитель, лікар, депутат, професор, міністр – незалежно від статі особи.

Це призвело до того, що природні для української мови фемінітиви почали сприйматися як розмовні, вторинні або навіть «помилкові».

Після відновлення державності України активізуються процеси деколонізації мовної норми, повернення питомих форм і розвиток нових словотвірних моделей. З кінця 2010-х років відбувається стрімке зростання суспільної уваги до фемінітивів, поява великої кількості новотворів,

кодифікація форм у словниках, їхнє активне входження до медійного та офіційного дискурсу.

3. Словотвірні моделі та продуктивні форманти

Серед найпродуктивніших способів творення фемінітивів (*Додаток А, Б*):

- Суфікс –к-

Найпоширеніший засіб: лікарка, журналістка, директорка, менеджерка.

Поява суфікса –к- забезпечує прозору семантичну мотивацію та легку фонетичну адаптацію.

- Суфікс –иця / –иц-

Наприклад: вихователька – виховательниця, продавець – продавчиня, перекладач – перекладачка/перекладачиця.

Ця модель широко використовується для професій, де основа закінчується на шиплячі.

- Суфікс –иня / –ин-

Характерний для наукових і професійних назв: психологиня, соціологиня, філологиня, історикиня.

Служить ознакою інтелектуальних професій і показує тенденцію до евфонічного вирівнювання.

- Менш продуктивні форманти

–еса (поетеса), –иха (докториха у розмовному стилі), –иця з варіантами (княгиня).

Деякі з них мають історичну закріпленість, інші – стилістично обмежені.

- Фемінізація запозичених професіонімів

Мова адаптує нові міжнародні основи:

блогерка, репортерка, дизайнерка, коучка, стартаперка, фотографка.

Це демонструє відкритість словотвірної системи та здатність української мови до гнучкої інновації.

4. Нормативність і кодифікація

Сучасні словники та Український правопис [31] визнають фемінітиви нормативними одиницями, що мають право на самостійне існування у всіх стилях мовлення.

Офіційні документи, де фемінітиви вже закріплені:

- Закони та постанови Кабінету Міністрів.
- Офіційні листи МОН України.
- Методичні рекомендації для шкіл і вишів.
- Державний стандарт базової середньої освіти (2020).

Формулювання на кшталт вчителька, директорка, депутатка, міністерка, ректорка стають звичними не лише в розмовному, а й у офіційно-діловому стилі.

5. Соціальна та комунікативна функція фемінітивів

Фемінітиви мають вагоме соціальне значення, що виходить за межі граматики.

- Точність номінації

Фемінітив називає саме жінку, а не людину «з універсальною чоловічою назвою».

Це усуває двозначність та підвищує точність комунікації.

- Видимість жінок у мові

Фемінітиви усувають приховану асиметрію, коли чоловічі назви сприймаються як «за замовчуванням загальні».

Присутність фемінітивів означає присутність жінок у професійній сфері.

- Репрезентація соціальної реальності

Мова відображає суспільні зміни: жінки дедалі частіше обіймають посади, які раніше асоціювалися з чоловіками – суддя, дипломат, військова, науковиця, ректорка.

- Інклюзивність та демократизація мовлення

Фемінітиви сприяють формуванню культури недискримінаційної комунікації, що відповідає сучасним європейським стандартам.

6. Сучасні дискусії та проблемні питання

Конкуренція словотвірних моделей.

Наприклад: психологиня vs психологка, редакторка vs редакториня.

Лінгвісти обговорюють, яка форма є природнішою, евфонічною та відповідною нормі.

Межа між природністю й штучністю

Деякі форми викликають суперечки: поліцейська, прем'єрка, омбудсменка, оскільки слово має іншомовну основу.

Стилістична маркованість окремих форм

Існують фемінітиви суто розмовного вжитку: вчительочка, лікарочка, директорша, що мають емоційне забарвлення.

Психолінгвістичні реакції носіїв мови

Дослідження свідчать, що спершу нові фемінітиви можуть викликати спротив, проте через 2–5 років стають звичними, а за 10 – переходять у нейтральну лексику.

7. Фемінітиви як соціолінгвістичний феномен

Фемінітиви є не лише формально граматичними одиницями. Це: показник соціальної еволюції, інструмент мовної рівності, відбиття

гендерних ролей у суспільстві, елемент мовної політики, засіб формування мовної видимості жінок.

У сучасних студіях фемінітиви аналізують у контексті гендерної лінгвістики, феміністичної критики, соціальної антропології та психолінгвістики.

Фемінітив у сучасній українській лінгвістиці – це граматично, словотвірно та соціокультурно значуща лексична одиниця жіночого роду, утворена переважно морфологічним шляхом і призначена для номінації жінки за професією, соціальною роллю чи видом діяльності. Фемінітиви відображають внутрішні закономірності української словотвірної системи та водночас є індикаторами суспільних процесів, пов'язаних із гендерною рівністю, демократизацією мовної норми та еволюцією комунікативних практик.

1.2. Соціолінгвістичний та нормотворчий контексти

Розвиток фемінітивів у сучасній українській мові неможливо зрозуміти без урахування ширшого соціолінгвістичного та нормотворчого контексту. Мова, як відомо, не існує ізольовано від суспільства, а тому процес активізації назв жіночого роду є прямим відображенням суспільних трансформацій, зміни статусу жінки у соціальних інституціях і посилення вимог до мовної рівності. Соціолінгвістично фемінітиви виконують роль маркерів «видимості» жінки у професійному, публічному й офіційному дискурсі. Якщо у радянській мовній практиці жіночі форми були переважно витіснені маскулініними родовими назвами, то нині суспільство

повертається до однієї зі своїх природних мовних характеристик: симетричного позначення осіб різної статі.

У ХХІ столітті в Україні значно зросла участь жінок у сферах, які раніше вважалися традиційно «чоловічими»: політика, військова справа, бізнес, наука, громадський сектор, ІТ-галузь. Ці зміни спровокували реальний комунікативний запит на чіткі, зрозумілі та нормативно закріплені назви для жінок у професійних ролях. Вживання виключно маскулінних назв створювало ефект невидимості жінок, зокрема в офіційному, юридичному та медійному мовленні. Тому фемінітиви стали необхідним інструментом подолання гендерної асиметрії та встановлення мовної точності: коли посаду, статус або функцію виконує жінка, назва має відповідати цій реальності. У цьому контексті принцип «мовної видимості» стає основою для позитивних змін у суспільних уявленнях про рівність і репрезентацію.

Нормотворчий аспект має фундаментальне значення для легітимності фемінітивів у сучасній українській мові. Поворотним моментом стало ухвалення нової редакції Українського правопису 2019 року. У цьому документі фемінітиви вперше на нормативному рівні описано як регулярне та закономірне явище української словотвірної системи. Правопис засвідчив, що назви на позначення жінок природно утворюються за допомогою низки продуктивних словотвірних суфіксів – таких як -к-, -иц-, -ин-, -иня, -ес-, -ер-к- – і що ці моделі є історично усталеними. Нова редакція не лише узаконила форми на кшталт авторка, директорка, редакторка, філологиня, психологиня, викладачка, а й наголосила, що їх уживання не тільки можливе, а й орфографічно коректне. Цей крок став одним із найвпливовіших чинників широкого поширення фемінітивів в офіційному дискурсі.

Після схвалення оновленого Українського правопису у 2019 році державні та наукові установи розробили додаткові рекомендації, спрямовані на поширення гендерно коректної мови. Міністерство освіти і науки України рекомендує використовувати фемінітиви у внутрішніх документах закладів освіти, особливо у випадках, коли йдеться про конкретну жінку, що обіймає посаду. Інститут української мови НАН України у своїх роз'ясненнях стверджує, що жіночі форми є повністю нормативними й відповідають структурі української мови. У державному документообігу, кадровій термінології, інформаційно-аналітичних текстах та освітніх матеріалах фемінітиви поступово стають усталеною практикою.

Суттєву роль у впровадженні фемінітивів відіграє медіадискурс. Українські засоби масової інформації протягом останнього десятиліття стали одним із найпотужніших майданчиків для нормалізації жіночих назв. Чимало редакцій запровадили внутрішні стилістичні протоколи, що передбачають обов'язкове використання фемінітивів у новинах та аналітиці. Телеканали, онлайн-видання та суспільне мовлення систематично застосовують форми нардепка, міністерка, пресекретарка, експертка, лікарка, фотографка, що сприяє звиканню суспільства до нових назв та зменшує психологічний бар'єр сприйняття. Особливо важливою є роль соцмереж, де мовні інновації поширюються значно швидше, ніж у традиційних медіа. Молодші мовці активно використовують фемінітиви у професіях сучасного ринку праці: таргетологиня, менеджерка, контентмейкерка, кейс-менеджерка, маркетологиня. Таким чином, соціальні мережі сприяють динамічному розвитку фемінітивної підсистеми.

Водночас упровадження фемінітивів супроводжується суспільними дискусіями. Частина мовців висловлює опір новим формам, пояснюючи це «звичністю» маскулінних назв або «незвичністю» окремих фемінітивів, що, на їхню думку, звучать штучно. Соціолінгвісти наголошують, що подібний спротив є типовою реакцією на будь-які мовні зміни, тоді як природність чи неприродність форми визначається її відповідністю морфологічній системі мови, а не звичкою мовців. Українські фемінітиви повністю відповідають історичній та словотвірній традиції, тому їх розширена поява в професійному мовленні є закономірним етапом розвитку.

Узагальнюючи, можна стверджувати, що соціолінгвістичний і нормотворчий контексти формують цілісну систему факторів, яка забезпечує стабілізацію та поширення фемінітивів. Суспільний запит на гендерну рівність, нормативне закріплення у Правописі-2019 [37], рекомендації державних інституцій і регулярне використання в медіадискурсі разом створюють умови для того, щоб фемінітиви посіли своє природне місце в сучасній українській мові. Процес, який розпочався як мовна ініціатива активістів та лінгвістів, сьогодні перетворився на загальнонаціональну тенденцію, що відображає як зміни в суспільстві, так і внутрішню динаміку розвитку української мовної системи.

Фемінітиви в сучасній українській мові розглядаються як важлива лексико-граматична категорія, що відображає не лише мовні закономірності, а й соціальні зміни в суспільстві. Їх активізація є прямим наслідком процесів гендерної рівності, демократизації суспільства та потреби в точному мовному відображенні соціальної реальності. Мова, будучи дзеркалом суспільства, реагує на зміни у соціальних структурах і відображає роль жінки у політичному, науковому, освітньому, військовому та культурному середовищі. Фемінітиви забезпечують «видимість» жінок у

професійних ролях і водночас сприяють усуненню історично сформованої асиметрії в мовленні, де чоловічі форми традиційно виступали як універсальні.

У XXI столітті українське суспільство відзначається суттєвим збільшенням участі жінок у сферах, що раніше вважалися чоловічими, зокрема у політиці, бізнесі, науці, військовій службі та громадській діяльності. Це породжує нагальну потребу у відповідних мовних формах, які би точно та граматично правильно позначали стать референта. Вживання лише маскулінних назв не забезпечує точності комунікації і створює ефект невидимості жінок у суспільстві. Фемінітиви, у свою чергу, сприяють формуванню соціально інклюзивного мовного середовища і є засобом реалізації мовної рівності. Їх застосування відображає сучасні соціальні уявлення про участь жінок у різних сферах діяльності і корелює із запитом суспільства на гендерну справедливість.

Нормотворчий аспект фемінітивів отримав потужний імпульс із ухваленням Українського правопису 2019 року [37], у якому вони отримали офіційне визнання як повноцінні мовні одиниці. Правопис закріпив продуктивні моделі словотворення, включно з суфіксами –к-, –иц-, –ин-, –иня, –ес-, –ер-к-, та надав приклади типових форм: директорка, вчителька, журналістка, психологиня, викладачка, студентка. Це узаконення має подвійне значення: воно не тільки підтверджує граматичну правильність фемінітивів, а й створює нормативне підґрунтя для їхнього широкого використання у всіх сферах мовлення. Систематизація цих форм у правописі стала важливим кроком у закріпленні гендерно коректної мови на офіційному рівні.

Додаткову підтримку фемінітиви отримали від державних та наукових інституцій. Міністерство освіти і науки України рекомендує використання фемінітивів у документах закладів освіти, зокрема у випадках, коли йдеться про конкретну жінку, що обіймає посаду, наприклад деканка, проректорка, завідувачка кафедри, аспірантка. Інститут української мови НАН України підкреслює нормативність та історичну обґрунтованість фемінітивів, що підтверджує їхню здатність до стабільного функціонування в офіційних, наукових і медійних текстах.

Медіадискурс відіграє вирішальну роль у популяризації фемінітивів. В українських ЗМІ останніх років простежується тенденція до регулярного використання форм міністерка, нардепка, омбудсвумен, пресекретарка, експертка, лікарка. Редакційні політики багатьох видань передбачають обов'язкове застосування фемінітивів у публікаціях, що поступово нормалізує їх в очах громадськості. Особливо важливу роль у цьому процесі відіграють соціальні мережі, де мовні новації поширюються швидко й природньо. Молодші покоління користувачів активно інтегрують фемінітиви у повсякденне спілкування та професійний дискурс, створюючи, таким чином, новий соціолінгвістичний тренд.

Разом із цим фемінітиви стають предметом суспільної дискусії. Частина мовців висловлює спротив новим формам, апелюючи до «звичності» маскулінних назв або «неприродності» певних неологізмів (піарниця, мерка, брокерка). Соціолінгвісти зазначають, що така реакція є типовою для будь-яких мовних змін і з часом слабшає, оскільки нові форми входять у систему мовної норми та адаптуються до фонетики і морфології української мови. Дослідження показують, що після кількох років регулярного використання навіть «спірні» форми стають звичними й сприймаються як природні.

Соціолінгвістичний та нормотворчий контексти взаємопов'язані. Суспільний запит на гендерно коректні форми створює мовну необхідність, нормативне закріплення у Правописі-2019 [37] та методичних рекомендаціях державних установ забезпечує формальне право на їхнє використання, а активне застосування у медіадискурсі та соціальних мережах сприяє психологічній та комунікативній адаптації суспільства. У результаті фемінітиви стабільно інтегруються в сучасну українську мову, виконуючи роль не лише граматичних одиниць, а й соціокультурних маркерів гендерної рівності та мовної справедливості.

1.3.Огляд досліджень і джерельна база

Дослідження фемінітивів у сучасній українській лінгвістиці ґрунтується на багаторівневій джерельній базі, що включає словники, академічні граматики, лексичні корпуси, нормативні документи та матеріали медіадискурсу. Такий комплексний підхід дозволяє простежити не лише механізми творення назв жіночого роду та їхні граматичні закономірності, а й соціокультурний контекст, у якому вони функціонують. Словники й академічні граматики, як правило, слугують базисом для кодифікації фемінітивів та надання їм нормативного статусу. Багатотомні видання, такі як «Грамматика української мови» [3] або «Сучасна українська мова. Морфологія» [6], містять детальні розділи про словотвірні механізми й способи формування назв осіб жіночої статі, розкривають продуктивність суфіксів і системність словотвору. Ці джерела дозволяють оцінити історичну сталість фемінітивів, їхню семантичну диференціацію та морфологічну адаптацію до сучасних мовних умов.

Академічні та наукові статті останніх років приділяють особливу увагу соціолінгвістичним і нормативним аспектам фемінітивів. Так, дослідження Гродської [7, 8] аналізує закономірності вживання фемінітивів у сучасній українській мові, виявляючи тенденції до переважного використання форм із суфіксами -к-, -иц-, -ин-, -иня у професійній лексиці. Засекіна [10, 11] досліджує гендерні аспекти мовної номінації, визначаючи соціальні та психологічні фактори, що впливають на прийняття нових форм. Калінкіна [12, 13] висвітлює медіадискурсивний вимір, аналізуючи роль журналістики, соціальних мереж та онлайн-платформ у популяризації фемінітивів. Такі дослідження показують, що фемінітиви не лише відображають мовну систему, а й діють як інструмент соціальної репрезентації, створюючи видимість жінок у професійній та громадській діяльності.

Корпусні дослідження є невід'ємною частиною сучасного мовознавчого аналізу, оскільки дозволяють зафіксувати фактичне використання фемінітивів у письмових і усних текстах, оцінити їхню продуктивність і частотність, а також визначити стилістичні та жанрові межі застосування. Український національний корпус (УНК), наприклад, містить багатотисячні тексти з різних сфер – художні твори, газетні матеріали, наукові публікації, офіційні документи, онлайн-тексти. Аналіз корпусних даних дозволяє визначити частотність конкретних фемінітивів, порівнювати їх із відповідними маскулінними формами, виявляти переважні суфіксальні моделі та простежувати появу неологізмів у сучасних жанрах. Корпусний підхід дає можливість науково обґрунтувати продуктивність тих чи інших форм, наприклад директорка, психологиня, менеджерка, блогерка, контентмейкерка, та визначити, наскільки нові форми закріплюються в живому мовленні.

Важливим джерелом для досліджень є медіадискурс, який не лише відображає мовну практику, а й активно впливає на її розвиток. Українські засоби масової інформації протягом останніх років регулярно використовують фемінітиви у своїх матеріалах. Національні онлайн-видання та телеканали, такі як «Українська правда», «Суспільне», «ЛІГА», систематично застосовують жіночі форми у публікаціях про політичну, наукову, освітню діяльність і культурні події. Фемінітиви стають стандартом для назв посад і ролей, обійманих жінками, таких як міністерка, нардепка, омбудсвумен, прессекретарка, експертка, лікарка. Соціальні мережі та блог-платформи також відіграють значну роль у поширенні нових форм, особливо тих, що позначають сучасні професії: таргетологиня, кейс-менеджерка, айтишниця, контентмейкерка. Ці канали сприяють швидкій адаптації мовців до нових форм і створюють додатковий майданчик для природного закріплення фемінітивів у повсякденній комунікації.

Джерельна база для дослідження фемінітивів включає також нормативні документи, зокрема Український правопис 2019 року [37] та методичні рекомендації державних органів. Правопис 2019 [37] року закріплює можливість утворення фемінітивів та їхнє нормативне застосування, підтверджує продуктивність словотворчих моделей і пропонує приклади форм, які відповідають сучасній словотвірній системі. Рекомендації Міністерства освіти і науки України та Інституту української мови НАН України стимулюють використання фемінітивів у професійній та освітній сфері, що допомагає інтегрувати їх у офіційне ділове мовлення, документообіг та педагогічну практику.

Таким чином, комплексне поєднання словникових джерел, корпусних даних, матеріалів медіадискурсу та нормативних документів дозволяє отримати цілісне уявлення про процес творення, функціонування

та легітимізації фемінітивів. Це відкриває можливості для міждисциплінарних досліджень, що охоплюють лексикологію, соціолінгвістику, мовну політику та гендерні аспекти мовлення. Використання різних типів джерел забезпечує не лише опис закономірностей словотвору і вживання, а й аналіз соціокультурної функції фемінітивів у сучасній українській мові, їхньої динаміки та стабілізації у національному мовному просторі.

Фемінітив у сучасній українській лінгвістиці розглядається як лексико-граматична одиниця, що позначає особу жіночої статі за професією, посадою або соціальною роллю. Як зазначає Горпинич (2012), «фемінітиви є продуктивною частиною словотворчої системи української мови і виконують роль граматичного маркера жіночого роду» (с. 154). Вони утворюються здебільшого за допомогою суфіксів –к-, –иц-, –ин-, –иня, –ес-, що дозволяє номінувати жінку без втрати стилістичної або семантичної точності. Такі форми, як учителька, директорка, журналістка, історикиня, демонструють як внутрішню морфологічну закономірність мови, так і соціокультурну потребу в мовній видимості жінок.

Соціолінгвістичний контекст виник унаслідок активної участі жінок у суспільному житті, що відображається у мовній практиці. Гродська підкреслює, що «фемінітиви функціонують не лише як граматичні одиниці, а й як соціокультурні маркери, які підкреслюють видимість жінок у професійній та публічній сфері» [7, с. 23]. Так, сучасне українське суспільство вимагає адекватних назв для жінок у політиці, науці, освіті, бізнесі та військовій сфері. Вживання маскулінних форм у таких випадках створює ефект невидимості жінки, тоді як фемінітиви дозволяють точно відобразити референта.

Нормотворчий аспект фемінітивів був закріплений у Правописі 2019 року, де чітко зазначено, що «назви осіб жіночої статі утворюються за допомогою продуктивних суфіксів і є нормативними» [37, с. 36]. Міністерство освіти і науки України у своїх рекомендаціях підтверджує необхідність вживання фемінітивів у документах та офіційному мовленні: «використання фемінітивів у освітніх закладах сприяє формуванню гендерно нейтрального та інклюзивного мовного середовища» [22, с. 5]. Це забезпечує нормативну основу для фемінітивів і стимулює їх широке вживання в сучасному суспільстві.

Аналіз словників і корпусів дозволяє оцінити продуктивність фемінітивів. За словами Безпояска і Городенської, «морфологічна система української мови є достатньо гнучкою для утворення фемінітивів і їх адаптації до нових соціальних реалій» [3, с. 87]. Український національний корпус (УНК) дає змогу науково фіксувати частотність і стилістичні особливості фемінітивів у різних жанрах, зокрема у наукових, ділових, газетних і художніх текстах [36]. Корпусні дані показують, що сучасні форми на кшталт психологиня, менеджерка, блогерка, контентмейкерка активно закріплюються у письмовій і усній комунікації.

Важливу роль у поширенні фемінітивів відіграють ЗМІ та соціальні мережі. Калінкіна зазначає, що «масова присутність фемінітивів у медіа сприяє їхньому нормуванню та адаптації суспільної свідомості до нових мовних форм» [13, с. 41]. Видання «Українська правда», «Суспільне», «ЛІГА» систематично вживають фемінітиви у новинах і аналітичних матеріалах, наприклад міністерка, нардепка, омбудсвумен, пресекретарка, експертка, лікарка.

Соцмережі стимулюють використання нових професійних назв, що швидко закріплюються в мовній практиці, особливо серед молоді.

Соціолінгвістичні дослідження також показують, що спротив певним фемінітивам є природним процесом адаптації. Засекіна зазначає: «частина мовців відчуває неприродність нових форм, проте з часом, коли фемінітиви входять у систему нормованого мовлення, психологічні бар'єри зникають» [10, с. 78]. Таким чином, інтеграція фемінітивів у повсякденну практику є закономірним процесом розвитку української мови та відображенням соціальних змін.

Узагальнюючи, можна стверджувати, що сучасні фемінітиви в українській мові – це не лише граматичні одиниці, а й соціокультурні маркери, що відображають роль жінки у професійній і публічній сферах, забезпечують гендерну рівність у мовленні та демонструють нормативну стабільність завдяки правопису, словникам, корпусним дослідженням і медіадискурсу.

РОЗДІЛ II. ІСТОРІЯ ТА СЛОВОТВІР

2.1. Діахронія жіночих найменувань

Історія жіночих найменувань в українській мові відображає тривалу діахронну еволюцію словотворчих механізмів та соціокультурних умов, що впливали на їхнє формування, стабілізацію та зміну вживаності. Вивчення діахронії фемінітивів дозволяє зрозуміти, як мовна система реагувала на зміни в суспільстві, трансформацію ролей жінки та розвиток професійної і соціальної сфери.

В українській мові діахронія жіночих найменувань простежується ще від середньовічного періоду. Перші зафіксовані форми часто виникали в побутовому й професійному середовищі, позначаючи роль або заняття жінки в сім'ї чи громаді. Прикладами можуть бути служниця, писарка, медсестра, пані [3, с. 112]. Ці слова зазвичай утворювалися суфіксально (-иц-, -к-, -иня) і носили відносно обмежений функціональний і соціальний спектр. Так, у XV–XVII століттях словотворчі моделі відображали побутові й господарські ролі жінок, а їхні назви закріплювалися у мовленні через традицію та звичку.

У XVIII–XIX століттях відбувається розширення сфери вживання фемінітивів. Розвиток освіти, культури та професійної діяльності жінок сприяв появі нових назв, таких як вчителька, наставниця, гувернантка, поетеса, письменниця [6, с. 157]. На цьому етапі спостерігається поступове систематизування суфіксів та форм, що дозволяє мовній системі адаптуватися до нових соціальних ролей. За словами Гродської,

«фемінітиви XIX століття виступали не лише граматичними позначеннями жіночої статі, а й символами соціальної видимості та культурної активності жінки» [8, с. 31].

У XX столітті, особливо в радянський період, використання фемінітивів зазнало певної редукції через орієнтацію офіційного стилю на чоловічі форми. На офіційно-діловому та науковому рівнях домінували маскулінітиви, навіть коли мова йшла про жінку: інженер, лікар, директор [16, с. 52]. Це було пов'язано з прагненням до універсальності термінів і спрощення ділового мовлення, що водночас зменшувало мовну видимість жінок у професійній сфері. Проте у побутовій та художній мові фемінітиви зберігалися і продовжували активно використовуватися, зокрема форми вчителька, кухарка, бібліотекарка, медсестра.

З початку XXI століття спостерігається відновлення та активізація фемінітивів. Соціальні зміни, гендерна рівність і демократизація суспільства стимулюють створення нових форм, адаптованих до сучасних професій та ролей. Український правопис 2019 року офіційно визнає фемінітиви як нормативні одиниці, що закріплює їхнє використання в офіційних документах, освіті, медіа та повсякденному мовленні [37, с. 36]. Нові професійні назви жінок, такі як менеджерка, психологиня, блогерка, контентмейкерка, демонструють як діахронну логіку словотвору, так і сучасні соціальні потреби у мовній репрезентації жінок [13, с. 45].

Діахронічний аналіз також виявляє закономірність у використанні суфіксів. У давніх формах переважали -иц-, -к-, -иня, у XIX–XX століттях з'являються більш продуктивні форми для професійних назв, а в XXI столітті активно формуються неологізми за моделями, що відповідають

сучасним лексико-граматичним нормам. Як зазначає Засєкіна , «процес формування фемінітивів є результатом взаємодії традиційних морфологічних моделей та потреб сучасного суспільства» [11, с. 81].

Таким чином, діяхронія жіночих найменувань відображає еволюцію суспільних уявлень про роль жінки, зміни в професійній і соціальній сфері, а також адаптацію мовної системи до нових соціокультурних умов. Історичний аналіз демонструє, що фемінітиви завжди мали функцію граматичного та соціального маркера, а сучасна українська мова продовжує розвивати і систематизувати ці форми у відповідь на зміни суспільства та мовної політики.

2.2. Словотвірні моделі фемінітивів

Словотвірна система української мови надає широкі можливості для утворення фемінітивів за допомогою продуктивних суфіксів, які формують жіночі назви від відповідних маскулінитивів. Аналіз словотвірних моделей дозволяє зрозуміти, які морфеми найчастіше використовуються для позначення жіночого роду, а також як ці форми відображають соціальні та професійні зміни в мові.

Найпоширенішими і найпродуктивнішими є такі суфіксальні моделі:

1. -к- / -ка – найтипівіша словотвірна модель, що використовується для позначення жінок у різних професіях та соціальних ролях. Приклади: учителька, лікарка, кухарка, артистка [3, с. 87]. Ця модель широко функціонує в усній та письмовій мові і залишається найбільш «звичною» для носіїв.

2. -иц- / -иця – традиційний суфікс, який активно використовувався в історичній українській мові для утворення назв представниць побутових професій: служниця, майстриня. Він менш продуктивний у сучасній мові, однак зберігається у фольклорних та історичних назвах [6, с. 158].

3. -ин- / -иня – продуктивна модель, яка надає мовцю можливість утворювати фемінітиви від запозичених чи новітніх професійних назв: психологиня, редакториня [8, с. 39]. Суфікс -иня особливо актуальний для сучасних професій і неологізмів, оскільки звучить природно й узгоджується з українською фонетикою.

4. -ес- / -еса – суфікс, запозичений через історичні впливи (зокрема з польської та французької мов), часто використовується для позначення професій або статусів, де жіноча форма виникла пізніше: поетеса, княгиня, актриса [11, с. 78]. Цей тип суфікса має виражену стилістичну і соціокультурну маркованість, що часто підкреслює «офіційність» або високий соціальний статус носійки назви.

Крім основних моделей, існують менш продуктивні суфікси, які застосовуються для новітніх форм або адаптації запозичених слів: -их-, -ич-, -инк- (наприклад: директорка, менеджерка, блогерка). Їхня продуктивність зростає у сучасній мові завдяки потребі у позначенні нових професій, які раніше не мали жіночих відповідників [12, с. 45].

Словотвірні моделі також взаємодіють із семантикою базових іменників. Наприклад, від основ чоловічого роду лікар, психолог, менеджер можуть утворюватися різні фемінітиви, залежно від суфікса: лікарка, психологиня, менеджерка. Вибір суфікса часто визначається

стилістичними, фонетичними або соціокультурними факторами, а також індивідуальним мовним відчуттям носіїв мови [16, с. 57].

Важливим аспектом словотвірної системи є її відкритість і продуктивність. Мова постійно реагує на появу нових професій, ролей і сфер діяльності, пропонуючи способи адаптації фемінітивів до сучасних потреб. Наприклад, терміни з ІТ-сфери або медіа отримують нові форми: дизайнерка, програмерка, контентмейкерка. Це демонструє, що українська словотвірна система здатна швидко інтегрувати нові морфеми та забезпечувати соціальну видимість жінок у всіх галузях [11, с. 82].

Словотвірні моделі фемінітивів – це динамічна система, яка поєднує історичні традиції, морфологічні закономірності та сучасні соціокультурні вимоги. Вона забезпечує не лише граматичну точність, а й соціальну репрезентацію жінки у професійній, культурній та медійній сфері.

2.3. Варіантність і конкуренція словотвірних моделей

Словотвірна система фемінітивів у сучасній українській мові характеризується високою варіантністю та конкуренцією моделей, що відображає як історичні традиції, так і сучасні соціокультурні трансформації. Варіантність полягає у можливості утворення кількох фемінітивів від однієї основи, що створює багатство вибору для мовців і одночасно зумовлює конкуренцію між формами.

Наприклад, від основи чоловічого роду психолог можуть утворюватися різні словотвірні варіанти: психологиня і психологка. Від журналіст виникають журналістка і журналістиця. Від менеджер –

менеджерка або менеджериня [8, с. 41]. Вибір суфікса часто визначається соціокультурними, стилістичними та фонетичними критеріями, а також сприйняттям форми мовцями як природної або «естетично правильного варіанту» [12, с. 46].

Соціокультурні чинники значно впливають на конкуренцію моделей. У різних сферах мовлення фемінітиви сприймаються по-різному:

- у офіційно-діловому стилі переважають більш нейтральні та продуктивні форми: директорка, менеджерка, психологиня;
- у медійному та соціальному дискурсі активно використовуються експериментальні і новітні форми, що підкреслюють сучасність і гендерну видимість: міністерка, нардепка, контентмейкерка;
- у художньому та літературному тексті можливе використання традиційних або стилістично маркованих суфіксів: поетеса, княгиня, актриса [10, с. 82].

Фонетичні та морфологічні фактори також відіграють важливу роль у конкуренції словотвірних моделей. Деякі суфікси звучать більш природно або м'яко, наприклад, психологиня, тоді як психологка сприймається як коротка, розмовна форма. Суфікси -еса, -иня надають слову офіційного або високого стилю, а -к- часто відзначається нейтральністю і широкою соціальною прийнятністю [6, с. 159].

Варіантність і конкуренція форм фемінітивів є також наслідком динаміки соціальних ролей жінки. Зі збільшенням участі жінок у різних професійних сферах виникає потреба у нових словотворчих моделях, які підкреслюють їхню присутність і рівність у мові. Так, у сучасній ІТ- та медіасфері з'являються форми: дизайнерка, програмерка, контентмейкерка, які задовольняють потребу мовної видимості жінок у нових професійних сферах [12, с. 48].

Медіадискурс і соціальні мережі значно посилюють конкуренцію моделей. Поширення фемінітивів у онлайн-медіа та блогах створює умови для широкого вживання різних форм і стимулює адаптацію словотвірних моделей до нових реалій. Наприклад, такі слова, як нардепка, депутатка, міністерка, спочатку мали розмовну або експериментальну форму, але через медіа активно входять у нормативну систему і в офіційні тексти [37, с. 36].

Варіантність і конкуренція моделей демонструють гнучкість та адаптивність словотвірної системи української мови. Вона поєднує історичні традиції, продуктивні суфікси та сучасні соціокультурні потреби, забезпечуючи граматичну точність і соціальну репрезентацію жінки у професійній, культурній та медійній сфері [10, с. 84].

Конкуренція словотвірних моделей фемінітивів – це не хаотичний процес, а закономірна реакція мови на зміну соціальної ролі жінки, розвиток нових професій і потребу у мовній гендерній рівності. Вона забезпечує живучість, продуктивність та адаптивність фемінітивів у сучасному українському мовленні.

2.4. Узуальні та okazіональні фемінітиви: критерії розмежування

У сучасній українській мові фемінітиви становлять неоднорідну групу, оскільки вони відрізняються ступенем закріпленості в мовній системі, частотністю та сферою функціонування. У зв'язку з цим у мовознавстві прийнято розмежовувати узуальні та okazіональні фемінітиви. Таке розмежування дає можливість точніше характеризувати розвиток словотворення, визначати тенденції нормування та окреслювати продуктивні моделі творення назв жіночої статі.

Під узуальними фемінітивами розуміють такі найменування, які вже стали звичними для мовців і регулярно функціонують у різних стилях мовлення. Вони зафіксовані у словниках, мають усталені словотвірні моделі та не викликають суперечок щодо нормативності. До цієї групи належать назви на кшталт учителька, акторка, перекладачка, редакторка, письменниця, тобто слова, які широко використовуються як у повсякденній комунікації, так і в офіційно-ділових чи наукових текстах. Їхнє функціонування характеризується регулярністю, а семантичні та граматичні особливості не виходять за межі загальноприйнятих норм.

Okazіональні фемінітиви виникають ситуативно й не належать до загальнонормативного вжитку. Вони створюються мовцями з певною стилістичною або експресивною метою – для підсилення висловлювання, надання текстові іронічного, розмовного чи публіцистичного забарвлення. Найчастіше такі назви належать до індивідуально-авторських утворень і з'являються у медіа, художній літературі або дискусіях у соціальних мережах. Прикладами можуть бути слова типу фотографиня (паралельно до “фотографка”), менеджерка у період, коли слово ще не було усталеним, або більш експресивні утворення на кшталт блогереса чи редактореса.

Подібні одиниці не завжди отримують широке поширення, а тому залишаються поза межами словників або фіксуються як варіантні.

Основним критерієм розмежування узуальних і okazіональних фемінітивів є ступінь закріплення в мовній практиці. Якщо слово регулярно використовується у стандартизованих комунікативних сферах і зафіксоване в лексикографічних джерелах, його можна вважати узуальним. Okazіональні одиниці, своєю чергою, зберігають індивідуальний характер і не завжди відповідають нормам, закріпленим у правописі чи словниках. Важливими є також частотність уживання, наявність чи відсутність оцінних відтінків, а також тип словотвірної моделі: продуктивні моделі частіше дають узуальні форми, тоді як малопродуктивні — okazіональні.

Поступовий розвиток фемінітивів свідчить, що частина okazіональних форм може з часом переходити до узусу. Це відбувається тоді, коли нові назви задовольняють комунікативні потреби, не порушують словотвірної системи й активно підтримуються мовною практикою. У такий спосіб формується оновлений корпус фемінітивів, який відображає загальні зміни у суспільстві та мовленні.

РОЗДІЛ III.

ФУНКЦІОНУВАННЯ У ПУБЛІЧНОМУ ДИСКУРСІ (2014-2025)

3.1. Функціонування фемінативів у діловодстві

Від 2014 року українська мова у публічному дискурсі демонструє значне поживлення використання фемінітивів у офіційно-діловому стилі. Зростання ролі жінок у політиці, державному управлінні, освіті та бізнесі створило потребу у лексичних формах, які точно позначають жіночий рід і водночас відповідають нормам офіційного мовлення.

У документах державних установ, нормативних актах, офіційних листах та на вебсайтах органів влади відзначається активне вживання фемінітивів, зокрема: міністерка, депутатка, директорка, головна спеціалістка, наукова співробітниця. Такі форми допомагають забезпечити точність номінації та підтримують принцип гендерної видимості в офіційних текстах [37, с. 36]; [13, с. 49].

Поширення фемінітивів у офіційних сайтах та онлайн-доступних документах свідчить про поступову кодифікацію цих форм у нормативну мову. Наприклад, сайти міністерств, міських рад та державних агенцій активно використовують такі форми у заголовках новин, біографіях посадовців та повідомленнях для громадськості: директорка департаменту, менеджерка проєкту, головна спеціалістка відділу [16, с. 63].

Офіційно-діловий стиль висуває власні вимоги до фемінітивів:

- форми мають бути зрозумілі широкому колу користувачів,
- суфікси повинні відповідати усталеним нормам словотвору (-к-, -иня, -иця),
- словотвірні форми не повинні викликати стилістичної дисгармонії у тексті [7, с. 45].

Водночас аналіз офіційних документів 2014–2025 рр. показує, що процес стандартизації фемінітивів ще триває. Іноді в одному документі можуть співіснувати декілька варіантів однієї і тієї ж професійної назви: менеджерка / менеджериня, психологиня / психологка, що свідчить про етап переходу від розмовних і експериментальних форм до нормативно закріплених [13, с. 52].

Особливу роль у поширенні фемінітивів у офіційно-діловому стилі відіграє Український правопис 2019 року, який дозволяє вживати фемінітиви у документах і текстах публічного характеру без обмежень. Це сприяє як формалізації нових форм, так і їхньому впровадженню в щоденну практику держслужбовців та комунікаційних відділів [37, с. 37].

Таким чином, період 2014–2025 років характеризується активною інтеграцією фемінітивів в офіційно-діловий стиль, їх нормативним закріпленням і широким використанням у документах, вебсайтах державних установ та комунікативних текстах публічного характеру. Це демонструє поступову мовну демократизацію та забезпечує видимість жінок у професійній та соціальній сфері через мову.

Окрім базового використання у документах та на сайтах, фемінітиви у офіційно-діловому стилі виконують додаткові функції, які виходять за межі граматичної категорії роду. Вони слугують інструментом соціальної інклюзії, підкреслюючи присутність жінок у керівництві та професійних сферах, що історично вважалися чоловічими. Наприклад, у текстах Міністерства освіти та науки України можна зустріти: завідувачка кафедри, методистка, керівниця проєкту, що демонструє мовну підтримку гендерної рівності та формування позитивного соціокультурного іміджу жінки як фахівчині.

В офіційних звітах, аналітичних документах та планах роботи також спостерігається поступова інтеграція фемінітивів. Такі тексти використовують форми, які раніше вважалися розмовними або новоствореними, але зараз набувають нормативного статусу: експертка, координаторка, консультантка. Їхнє використання забезпечує чітку ідентифікацію особи та її ролі, одночасно підтримуючи сучасний підхід до гендерно нейтрального та інклюзивного мовлення [13, с. 50].

Словотвірна варіативність у офіційно-ділових текстах також залишається актуальною. В одному документі можуть співіснувати різні моделі фемінітивів, наприклад: менеджерка / менеджериня, психологиня / психологка, інспекторка / інспектриня. Вибір форми часто зумовлений стилістичними та комунікативними факторами:

короткі та зручні форми (-к-) використовуються у таблицях, протоколах та довідкових документах;

більш «офіційні» або стилістично марковані форми (-иня, -иця, -еса) з'являються у текстах, що потребують високої престижності та точності [7, с. 46].

Особливо важливим є використання фемінітивів у офіційних повідомленнях на державних сайтах. Наприклад, у розділах новин, біографіях та офіційних пресрелізах можна знайти такі форми: директорка департаменту, заступниця міністра, головна спеціалістка відділу, начальниця управління. Це не лише підкреслює участь жінок у професійних сферах, а й сприяє формуванню мовної норми та популяризації фемінітивів у суспільстві (Ковальчук, 2019, с. 65).

Нарешті, варто відзначити, що впровадження фемінітивів у офіційно-діловому стилі має регулятивний та виховний ефект: воно не лише закріплює сучасні словотвірні моделі, а й формує у громадян свідоме ставлення до мовної рівності, підвищує культуру спілкування та сприяє усвідомленню ролі жінок у професійній та соціальній сфері [37, с. 37].

Таким чином, 2014–2025 роки в офіційно-діловому стилі характеризуються не лише нормативною інтеграцією фемінітивів, а й активним їхнім використанням як інструменту соціокультурного відображення ролі жінки, що забезпечує видимість і рівність у публічному мовленні.

Крім власне документів і сайтів, фемінітиви в офіційно-діловому стилі виконують важливу комунікативну функцію, адже вони формують ставлення аудиторії до тексту та до його суб'єктів. Використання форм директорка, заступниця міністра, головна спеціалістка сигналізує читачам

про сучасну соціокультурну позицію жінок, підкреслює їхню активну роль у професійній діяльності та сприяє гендерно нейтральній комунікації.

В офіційно-діловому дискурсі важливою є також стилістична універсальність фемінітивів. Форми, утворені продуктивними суфіксами (-к-, -иня, -иця), добре поєднуються з нормативною термінологією, не порушуючи офіційної тональності тексту. Наприклад, у наказах Міністерства освіти зустрічаються такі поєднання: директорка навчального закладу, завідувачка кафедри, головна спеціалістка відділу кадрів, які звучать природно і відповідають офіційній стилістиці [8, с. 46].

У цей період спостерігається також динаміка словотвірних форм, пов'язана з появою нових професій і посад, які потребують адекватної мовної репрезентації жінок. Наприклад, у державних онлайн-платформах і корпоративних сайтах використовуються форми: керівниця проєкту, координаторка ініціативи, консультантка програми, що ілюструє адаптацію мови до сучасних реалій [12, с. 52].

Особливо цікавим є ефект видимості, який фемінітиви забезпечують у публічних документах. Використання жіночих форм у титульних позиціях, таблицях і списках посадових осіб створює соціальний сигнал, що жінка присутня у керівних і професійних структурах, а її діяльність визнається державою та суспільством [37, с. 37].

Водночас офіційно-діловий стиль демонструє певну обережність у запровадженні новітніх словотвірних моделей. Деякі фемінітиви, особливо неологізми (менеджериня, психологка, інспектриня), використовуються рідше і часто в супроводі чоловічих форм, поки не закріпляться

нормативно. Це свідчить про поступову адаптацію мови та етапність нормотворчого процесу у сфері офіційного дискурсу [8, с. 48].

Таким чином, у 2014–2025 роках офіційно-діловий стиль стає платформою для закріплення фемінітивів у нормативній мові, поєднуючи граматичну функцію позначення жіночого роду з соціальною та комунікативною роллю. Фемінітиви забезпечують видимість жінок, відображають зміни у суспільній структурі та формують сучасний офіційний стиль української мови.

3.2. ЗМІ та соцмережі: частотність і усталення

У 2014–2025 роках медіадискурс та соціальні мережі стали ключовими факторами поширення фемінітивів та їхньої нормативної стабілізації в українській мові. ЗМІ та цифрові платформи забезпечують широку аудиторію, швидке поширення нових мовних форм і регулярне повторне використання, що сприяє їхньому закріпленню в мовній практиці.

Частотність фемінітивів у медіа

Аналіз новинних стрічок, онлайн-видань, блогів і публікацій у соціальних мережах демонструє стабільне зростання вживання фемінітивів. Найчастіше зустрічаються такі форми: міністерка, нардепка, суддя, журналістка, блогерка, дизайнерка, координаторка, психологиня. Їхнє регулярне використання у заголовках новин, текстах інтерв'ю та аналітичних статтях забезпечує видимість жінок у професійній та публічній діяльності, формуючи соціокультурну свідомість читачів та глядачів [8, с. 47].

Соціальні мережі (Facebook, Instagram, Telegram, X/Twitter) сприяють швидкій неформальній експериментації зі словотвірними моделями. Форми депутатка / нардепка, менеджерка / менеджериня, психологиня / психологка спершу використовувалися у блогах і постах, проте завдяки широкому поширенню у цифровому середовищі вони поступово інтегруються у нормативну практику.

Механізми усталення

Усталення фемінітивів у медіадискурсі відбувається за кількома напрямками:

1. Повторюване використання – часте вживання форм у заголовках, анонсах, аналітичних матеріалах та інтерв'ю формує мовну звичку у аудиторії. Наприклад: Міністерка освіти України провела зустріч із керівницями шкіл, що закріплює форму міністерка у свідомості читачів.

2. Інтеграція у заголовки та підзаголовки – фемінітиви привертають увагу та підкреслюють соціальну роль жінки. У новинних стрічках використання таких форм робить текст більш сучасним і відповідним нормам гендерної рівності.

3. Синхронізація із соціокультурними процесами – публікації про конференції, нагородження, освітні або політичні події, де назви посад жінок подаються у фемінітивах, сприяють їх усталенню та популяризації. Наприклад: координаторка програми «Молодь та громада», головна спеціалістка департаменту освіти, директорка школи.

Частотність у цифровому середовищі

Дані досліджень українських онлайн-медіа та соціальних мереж свідчать про постійне зростання частоти вживання фемінітивів. Наприклад, у період 2019–2023 років у новинах провідних інформаційних ресурсів («Українська правда», «Суспільне», «Ліга») кількість фемінітивів у заголовках зросла приблизно на 40–50 % порівняно з 2014–2015 роками [10, с. 82]. Це свідчить про стійку тенденцію до усталення словотвірних моделей у сучасному медіадискурсі.

Словотвірна варіативність і конкуренція

Вибір форми залежить від жанру тексту, цільової аудиторії та стилістичних уподобань авторів. Проте регулярне повторне використання однієї форми у великій кількості публікацій сприяє її стандартизації та нормативному закріпленню [13, с. 48].

Соціокультурний ефект

Фемінітиви у медіадискурсі не лише виконують граматичну функцію позначення жіночого роду, а й соціальну функцію видимості жінок у професійних та публічних сферах. Вони сприяють формуванню сучасного мовного етикету, підтримують принципи гендерної рівності та закріплюють нові мовні норми, що відповідають соціокультурним змінам [8, с. 49; 37, с. 37].

Медіадискурс і соціальні мережі 2014–2025 років забезпечують високу частотність фемінітивів, їхнє поступове усталення та нормативну

легітимацію, формуючи сучасну картину мовного дискурсу та відображаючи зміни у соціальній ролі жінки в Україні.

Одним із важливих аспектів функціонування фемінітивів у медіадискурсі є механізм їхнього поступового нормативного закріплення. Через системне повторення у публікаціях журналісти, редактори та блогери поступово створюють мовну звичку у аудиторії, що формує соціальне сприйняття цих форм як природних і нормативних. Наприклад, заголовки: «Народна депутатка провела зустріч із молодими політикинями», «Директорка школи відкрила новий навчальний корпус» або «Блогерка висвітлила події фестивалю» не лише інформують, а й легітимізують фемінітиви в очах читачів.

Соціальні мережі забезпечують ще більшу динаміку змін і варіативності. Користувачі експериментують із формами, створюють неологізми та адаптують традиційні моделі до сучасних професійних назв. При цьому відбувається конкуренція словотвірних моделей, наприклад:

- депутатка / нардепка

- менеджерка / менеджериня

У таких випадках частотність певної форми у публічному використанні визначає її схильність до усталення та нормування. Поширення у соцмережах часто передуює інтеграції у офіційно-діловий стиль і довідкові видання, що підтверджує роль цифрового середовища як каталізатора мовної норми [13, с. 48].

Важливим є також жанровий аспект. Фемінітиви активно вживаються у заголовках новин, репортажах, блогах, колонках та інтерв'ю, тоді як у аналітичних матеріалах або науково-популярних текстах вони можуть чергуватися з чоловічими формами. Це свідчить про гнучкість сучасного медіадискурсу, де мова одночасно реагує на потребу точності, стилістичну естетику та соціокультурну актуальність.

Зростання частотності фемінітивів у медіа також має соціальний ефект, адже створює відчуття рівності та включеності жінок у професійні та публічні сфери. Вживання форм міністерка, заступниця, координаторка, психологиня у публічних повідомленнях підтримує мовну репрезентацію жінок та підкреслює їхню професійну активність, що особливо важливо в умовах постійної уваги суспільства до питань гендерної рівності [8, с. 49; 37, с. 37].

Медіа та соціальні мережі у 2014–2025 роках стали ключовим фактором частотного використання, усталення та соціальної легітимації фемінітивів, що поєднує граматичну функцію позначення жіночого роду з комунікативною та соціальною роллю. Вони не лише забезпечують нормативну стабілізацію форм, а й активно впливають на сприйняття мовної реальності та соціальні уявлення про роль жінки в українському суспільстві.

3.3. Коливання норми та ставлення носіїв

Функціонування фемінітивів у сучасній українській мові характеризується не лише частотним поширенням і усталенням, а й значною варіативністю та коливанням норми. Незважаючи на офіційне

закріплення певних словотвірних моделей у правописі (Український правопис, 2019), носії мови по-різному сприймають і використовують фемінітиви залежно від віку, освіти, професійної сфери та стилю мовлення.

Коливання норми

Коливання норм проявляються у конкуренції словотвірних моделей, що паралельно функціонують у мові. Наприклад, у професійній номінації фіксуються такі альтернативи: депутатка / нардепка, менеджерка / менеджериня, психологиня / психологка. Вибір конкретної форми залежить від контексту, жанру тексту та індивідуальних мовних уподобань носія [12, с. 48]. У медіа та соцмережах переважно закріплюються форми, які звучать природно та відповідають продуктивним словотвірним моделям (-к-, -иня, -иця), тоді як рідковживані або стилістично відчутні неологізми залишаються в ужитку обмежено.

Коливання норми також проявляються у рівні стилістичної прийнятності. У формальному письмовому стилі офіційних документів деякі фемінітиви ще сприймаються як не зовсім нормативні, тоді як у медіадискурсі і соціальних мережах вони активно використовуються. Це вказує на етапність процесу нормотворення, де мовна норма формується через практику, повторюваність і соціальне сприйняття.

Соціолінгвістичні дослідження свідчать, що позитивне ставлення до фемінітивів зростає серед молодих носіїв мови, осіб із вищою освітою та жінок, що активно працюють у професійних сферах. Наприклад, у дослідженні серед студентів та працівників державних установ близько 70 % респондентів вважають за потрібне використовувати форми директорка,

журналістка, міністерка, тоді як близько 20 % віддають перевагу чоловічим формам навіть у позначенні жінок [8, с. 52].

Респонденти аргументують своє ставлення соціальними, комунікативними та етичними мотивами:

- 1) соціальна видимість жінок у професіях;
- 2) підтримка гендерної рівності;
- 3) точність номінації, коли форма фемінітива чітко позначає стать особи.

Разом із тим, частина носіїв мови висловлює обережність або стигматизацію деяких новотвірних форм, особливо якщо вони звучать неприродно або вперше зустрічаються у медіадискурсі. Таке сприйняття відображає природний етап закріплення словотвірних моделей у мовній практиці, де формування норми відбувається через поступове звикання до нових форм і їхню репрезентацію у різних комунікативних каналах.

У період 2014–2025 років українські ЗМІ та соціальні мережі стали основним середовищем, де відбувається не лише поширення, а й нормативне закріплення фемінітивів. Саме публічний простір, зокрема новинні ресурси, онлайн-видання, відеоплатформи та соціальні мережі, сформував умови для швидкого підвищення частотності вживання цих форм та їх поступової кодифікації в масовій комунікації.

1. Підвищення частотності у медіатекстах

Починаючи з 2014 року, а особливо після правописної реформи 2019 року, українські онлайн-видання – «Українська правда», «Суспільне», «Ліга», «Заборона», «Громадське» – значно збільшують кількість фемінітивів у своїх текстах. Найчастіше фіксуються форми:

- міністерка, директорка, депутатка, народна депутатка, експертка, криміналістка, волонтерка, правозахисниця, викладачка, журналістка, координаторка, пресекретарка, речниця.

Головною тенденцією є те, що фемінітиви починають з'являтися у заголовках, де мовні інновації особливо помітні. Заголовок як найвидиміша частина тексту сприяє усталенню форми:

«Суддя відсторонила прокурорку у справі...»,

«Міністерка освіти презентувала...»,

«Депутатка пропонує законодавчі зміни...»

Таким чином фемінітиви набувають статусу медійного стандарту, який повторюється в різних джерелах.

2. Соціальні мережі як прискорювач мовних змін

Соціальні мережі – Facebook, Instagram, TikTok, Telegram, X/Twitter – виявилися найбільш динамічним майданчиком для мовної нормотворчості. Їхні користувачі активно поширюють нові форми, а алгоритми соціальних мереж підсилюють це через механізм повторення. Варіанти на кшталт психологиня, фотографка, менеджерка, копірайтерка, ілюстраторка, представниця медіацентру з'являються у:

- блогах лідерів думок,
- постах громадських організацій,
- звітах волонтерських ініціатив,
- сторіз та коротких відео.

Соціальні мережі формують спонтанне мовне середовище, де конкуренція моделей (наприклад, менеджерка vs менеджериня) вирішується не офіційно, а через частотність уживання.

3. Механізми усталення у публічному просторі

Фемінітиви в ЗМІ та соцмережах закріплюються через такі механізми:

1. Масове повторення – читач багато разів бачить слово у різних контекстах і сприймає його як нормативне.
2. Використання інституційними акаунтами – МОН, Мінкульт, Верховна Рада, Суспільне, міські ради, благодійні фонди. Їхні офіційні пости легітимізують форму.
3. Підтримка у професійних спільнотах – психологи, журналісти, педагоги, ІТ-фахівці охоче використовують фемінітиви, що створює «ефект спільнотної норми».
4. Підвищення інформативної точності – фемінітиви дозволяють не переплутати статтю жінки-посадовиці, що важливо для новинної журналістики.

4. Вплив соціокультурних процесів 2014-2025 років

Події цього періоду суттєво вплинули на мовну практику:

- після Революції Гідності українська мова стає символом суб'єктності держави, що підсилює її модернізацію;
- війна 2014–2025 рр. призводить до зростання ролі жінок у військовій, волонтерській та аналітичній діяльності, тому медіа змушені говорити командирка взводу, парамедикиня, волонтерка, речниця бригади;
- посилення громадського активізму робить жіночі голоси публічними, а отже потреба у фемінітивах – природною.

5. Формування мовної видимості жінок

ЗМІ виконують функцію дзеркала суспільних процесів. Коли у медіапросторі з'являються:

- політологині,
- економістки,
- мілітаріаналітикинні,
- адвокатки,
- науковиці,

Це трансформує уявлення суспільства про жінку як активний суб'єкт політичного, соціального й інтелектуального життя.

У цьому полягає соціолінгвістичний ефект частотності: чим більше фемінітивів у ЗМІ, тим сильніша їхня легітимність.

6. Динаміка прийняття аудиторією

Дослідження у ЗМІ показують, що аудиторія вже не реагує на фемінітиви як на неологізми. Форми на зразок журналістка, експертка,

радниця, речниця стали повністю нейтральними за сприйняттям. Природними сприймаються й складніші форми, наприклад:

- держсекретарка,
- військовослужбовиця,
- правозахисниця,
- медійниця

Ті форми, що минулі десятиліття сприймалися як експеримент (президентка, професорка), нині фіксуються у медіа без спеціальних позначок

Аналітична таблиця: ЗМІ та соцмережі — частотність і усталення фемінітивів (2014–2025)

Категорія аналізу	Спостереження (2014–2018)	Спостереження (2019–2021)	Спостереження (2022–2025)
Загальна видимість фемінітивів	Фрагментарна; уживання у ЗМІ поодинокі, стилістично марковані.	Різкий стрибок частотності після Правопису-2019; редакції починають унормувувати стиль.	Фемінітиви стали основною нормою у більшості провідних ЗМІ.
Медіастиль	Редакції уникають маркованих форм; маскулінітиви домінують.	Поширення форм на -к-а: журналістка, редакторка; стилістична нейтралізація.	Усталення складних моделей: психологиня, експертка, політикиня, директорка.
Реакція соцмереж	Дискусії фрагментарні; значний спротив новотворів.	Нормалізація у прогресивних спільнотах; активне творення неологізмів.	Домінування фемінітивів у TikTok, Instagram; зміна поколінної норми.

Аналітична таблиця: ЗМІ та соцмережі — частотність і усталення фемінітивів (2014–2025)

Частотність у заголовках	Поодинокі випадки, переважно в емоційно забарвлених новинах.	Зростання частотності; низка редакцій вводить внутрішні рекомендації.	Фемінітиви в заголовках не маркуються; вважаються стандартною практикою.
Типові моделі	Традиційні суфікси –к-а, –иц-я, –ес-а.	Розширення: –ин-я, –к-а для запозичених основ (менеджерка, блогерка).	Усталення продуктивних моделей –к-а, –ин-я; адаптація англіцизмів.
Сприйняття аудиторії	Часто скептичне або іронічне ставлення.	Змішане: підтримка серед молодшої аудиторії.	Переважно позитивне; спротив точковий та немасовий.

РОЗДІЛ IV.

НОРМАТИВНІСТЬ І КОДИФІКАЦІЯ

4.1. Відбиття у правописі та словниках.

Кодифікація фемінітивів у сучасній українській мові стала одним із найбільш динамічних процесів останнього десятиліття. Якщо у 1990–2000-х роках нормативні джерела або зовсім не фіксували нових форм, або подавали їх лише частково, то з 2019 року відбувається системна правописна й словникова нормалізація назв жінок за професією, посадою та соціальним статусом.

Насамперед ключовим документом, що визначив сучасну норму, став «Український правопис» 2019 року. У ньому вперше за довгий час чітко сформульовано правило, яке стосується творення фемінітивів:

«Назви осіб жіночої статі творяться за допомогою суфіксів -к-, -иц-, -ин-, -ес-, які є продуктивними в сучасній українській мові» [37], [32].

Ця цитата принципово важлива, оскільки прямо проголошує продуктивність фемінітивних моделей, які раніше в офіційних документах трактувалися як стилістично марковані або необов'язкові.

Правопис також наголошує на природності використання назв професій у жіночому роді:

«Уживання форм жіночого роду, утворених від назв професій, посад та титулів, є мовно обґрунтованим і відповідає внутрішнім закономірностям словотвору української мови» [37, с. 32].

Таким чином, уперше на офіційному рівні жіночі форми назв професій визнаються нормативними, а не довільними.

Не менш вагомим етапом стала поява Словника української мови у 20 томах (СУМ-20). Укладачі послідовно включили до словника значний масив фемінітивів, подаючи їх як стилістично нейтральні. Авторське бачення процесу фіксується у передмові:

«Лексикографічна фіксація фемінітивів відображає природні процеси словотворчого розвитку української мови» [31, с. 6].

Це підкреслює, що словник не нав'язує форму, а лише відтворює лінгвістичну реальність, у якій фемінітиви давно функціонують, але раніше не завжди кодифікувалися.

У тлумачних статтях словника подано такі визначення:

- директорка – «жінка, яка виконує функції директора» [31 (т. 3)];
- журналістка – «жінка, що працює журналістом» [31 (т. 7)];
- психологиня – «фахівчиня в галузі психології» [31 (т. 12)].

Подання таких слів у словнику як нормативних свідчить про закріплення їх у сучасному мовному стандарті. Особливо важливо, що укладачі послідовно подають фемінітиви для запозичених назв: менеджерка, блогерка, дизайнерка, що засвідчує адаптацію іншомовних основ до української словотвірної системи.

На рівні медійних та інституційних рекомендацій також спостерігається усталення норми. Редакційна політика «Суспільного мовлення» (2021) зазначає:

«Редакція використовує фемінітиви як нейтральну та нормативну форму: журналістка, лікарка, директорка» [34].

Таким чином, масові медіа відіграють роль практичних кодифікаторів, які реалізують правописні норми у реальному мовленні.

У комплексі ці зміни означають, що фемінітиви на сьогодні повністю інтегровані в нормативну систему української мови. Вони мають правописну підтримку, лексикографічне закріплення та медійне усталення. Кодифікація перетворює їх із стилістичної опції на повноцінний елемент сучасної мовної норми, що відповідає як структурним властивостям мови, так і соціокультурній потребі її носіїв.

Попри суттєвий поступ у кодифікації фемінітивів, сучасна мовна практика демонструє низку проблем, пов'язаних із варіантністю форм, неоднаковим ступенем їх усталеності та неоднозначним сприйняттям мовною спільнотою. Нормативне визнання фемінітивів не означає автоматичного усунення коливань, адже процес мовної стандартизації завжди відстає від живого мовлення.

Насамперед дискусійним залишається вибір суфіксальної моделі. У сучасній мові паралельно функціонують форми типу професорка - професорша, редакторка - редакторша, докторка - докторша. Відповідно до чинних словників та правописних рекомендацій, суфікс -к- вважається стилістично нейтральним, тоді як суфікс -ш- у більшості випадків маркований розмовністю або зниженістю. Саме тому кодифіковані джерела надають перевагу формам професорка, редакторка, докторка, поступово витісняючи варіанти з експресивним забарвленням.

Окрему групу становлять фемінітиви із суфіксом -иня (філологиня, психологиня, мовознавиця), які тривалий час вважалися книжними або штучними. Однак корпусні дослідження та словникова фіксація свідчать

про їх активне функціонування в науковому й освітньому дискурсі. Саме ці сфери стали середовищем первинної стабілізації форм, які згодом поширилися в медіа та публічне мовлення.

Ще одним проблемним аспектом є кодифікація назв високих посад і статусів. Форми президентка, міністерка, ректорка викликають найбільше спротиву в частини мовців, що пов'язано не з мовною системою, а з соціальними стереотипами. Водночас сучасні словники та правописні рекомендації не містять заборон щодо творення таких форм, а практика їх уживання в офіційно-діловому та медійному стилях поступово розширюється.

Певні труднощі виникають і з іншомовними назвами осіб. Хоча моделі менеджерка, маркетологиня, блогерка вже зафіксовані у словниках, частина запозичених основ і надалі перебуває на стадії адаптації. Це зумовлює паралельне вживання чоловічої форми як нейтральної та жіночої – як маркованої, що є типовим для перехідного етапу мовної норми.

Сучасний етап кодифікації фемінітивів характеризується поєднанням стабільності й варіантності. Норма вже сформована на системному рівні, проте її реалізація залежить від стилю мовлення, комунікативної ситуації та мовної свідомості носіїв. Саме варіантність, а не жорстка уніфікація, виступає ознакою живого розвитку мовної норми.

У цілому кодифікація фемінітивів у сучасній українській мові засвідчує поступовий перехід від декларативного дозволу до реального нормативного закріплення. Вона ґрунтується не на зовнішніх ідеологічних чинниках, а на внутрішніх словотвірних можливостях мови та об'єктивних потребах мовної практики, що дозволяє розглядати фемінітиви як повноцінний і стабільний елемент сучасної української літературної норми.

Кодифікація фемінітивів у сучасній українській мові є складним багаторівневим процесом, що охоплює правописні норми, лексикографічну практику, рекомендації мовних інституцій та реальне мовлення. На відміну від попередніх етапів розвитку літературної мови, сучасний етап характеризується не поодиноким фіксацією окремих форм, а системним унормуванням словотвірних моделей назв осіб жіночої статі.

У 1990–2000-х роках нормативні джерела демонстрували обережне або навіть стримане ставлення до фемінітивів. Більшість назв професій жіночого роду або не фіксувалися у словниках, або подавалися як розмовні, стилістично знижені чи факультативні. Така ситуація створювала розрив між живим мовленням і кодифікованою нормою, що, своєю чергою, породжувало відчуття «ненормативності» фемінітивів у свідомості мовців.

Переломним моментом у нормалізації фемінітивів став «Український правопис» 2019 року, який уперше за тривалий час чітко й недвозначно закріпив словотвірні принципи творення назв осіб жіночої статі. У правописі зазначено:

«Назви осіб жіночої статі творяться за допомогою суфіксів -к-, -иц-, -ин-, -ес-, які є продуктивними в сучасній українській мові» [37], [32].

Це формулювання має принципове значення, оскільки воно не лише дозволяє, а й нормативно санкціонує використання фемінітивів, визнаючи їх органічною частиною словотвірної системи української мови. Вперше на рівні правопису фемінітиви постають не як виняток або стилістичне відхилення, а як закономірний результат дериваційних процесів.

Крім того, правопис прямо наголошує на мовній обґрунтованості жіночих форм назв професій:

«Уживання форм жіночого роду, утворених від назв професій, посад та титулів, є мовно обґрунтованим і відповідає внутрішнім закономірностям словотвору української мови» [37, с. 32].

Таким чином, на офіційному рівні закріплюється теза про нормативність і природність фемінітивів, що знімає сумніви щодо їх правомірності в літературній мові. Правописна кодифікація стала теоретичною основою для подальшої лексикографічної фіксації.

Наступним важливим етапом унормування стала поява Словника української мови у 20 томах (СУМ-20), який репрезентує сучасний стан лексичної системи української мови. Укладачі словника послідовно включили значний масив фемінітивів, подаючи їх без стилістичних обмежень або маркерів розмовності. У передмові наголошується:

«Лексикографічна фіксація фемінітивів відображає природні процеси словотворчого розвитку української мови» [31, с. 6].

Це твердження акцентує на описовому, а не прескриптивному характері сучасної лексикографії: словник не нав'язує нові форми, а фіксує ті, що вже функціонують у мовній практиці. Саме таким чином фемінітиви переходять зі сфери мовної інновації до сфери нормативної лексики.

У тлумачних статтях СУМ-20 подано численні фемінітиви з чіткими, нейтральними дефініціями, наприклад:

- директорка – «жінка, яка виконує функції директора» [31, т. 3];
- журналістка – «жінка, що працює журналістом» [31, т. 7];
- психологиня – «фахівчиня в галузі психології» [31, т. 12].

Наявність таких одиниць у словнику засвідчує їх остаточне входження до складу літературної норми. Особливо показовою є послідовна фіксація фемінітивів, утворених від іншомовних основ: менеджерка, блогерка, дизайнерка, маркетологиня. Це свідчить про адаптацію запозиченої лексики до української словотвірної системи та її підпорядкування внутрішнім мовним законам.

Важливу роль у практичному закріпленні норми відіграють також медійні та інституційні рекомендації. Зокрема, редакційна політика «Суспільного мовлення» (2021) декларує використання фемінітивів як стилістично нейтральних і нормативних:

«Редакція використовує фемінітиви як нейтральну та нормативну форму: журналістка, лікарка, директорка» [34].

У цьому контексті засоби масової інформації виконують функцію неофіційних кодифікаторів, оскільки саме через медіа нормативні форми входять у щоденну мовну практику широкого кола мовців.

Разом із тим, попри суттєвий поступ у кодифікації фемінітивів, сучасна мовна практика демонструє низку проблем, пов'язаних із варіантністю форм, різним ступенем їх усталеності та неоднозначним сприйняттям мовною спільнотою. Нормативне визнання фемінітивів не означає автоматичного усунення коливань, адже процес мовної стандартизації зазвичай відстає від динаміки живого мовлення.

Однією з найбільш дискусійних залишається проблема вибору суфіксальної моделі. У сучасній українській мові паралельно функціонують форми типу професорка — професорша, редакторка — редакторша, докторка — докторша. Відповідно до чинних словників і правописних рекомендацій, суфікс -к- має стилістично нейтральний характер, тоді як суфікс -ш- у більшості випадків сприймається як розмовний або експресивно знижений. Саме тому кодифіковані джерела надають перевагу формам професорка, редакторка, докторка, поступово витісняючи варіанти з емоційним забарвленням.

Окрему групу становлять фемінітиви із суфіксом -иня (філологиня, психологиня, соціологиня), які тривалий час кваліфікувалися як книжні або штучні. Однак корпусні спостереження та лексикографічна фіксація

засвідчують активне функціонування цих форм насамперед у науковому, освітньому та публіцистичному дискурсах. Саме ці сфери стали середовищем первинної стабілізації фемінітивів, які згодом поширилися в медійне та побутове мовлення.

Особливої уваги потребує питання кодифікації назв високих посад і статусів. Форми президентка, міністерка, ректорка викликають найбільший спротив у частини мовців, однак цей спротив має радше соціокультурний, ніж мовний характер. З погляду словотвірної системи української мови такі утворення є цілком регулярними, а сучасні правописні та словникові джерела не містять жодних обмежень щодо їх уживання. Поступове входження цих форм в офіційно-діловий та медійний стилі свідчить про розширення меж нормативності.

Певні труднощі пов'язані й з адаптацією іншомовних назв осіб. Хоча такі форми, як менеджерка, маркетологиня, блогерка, уже зафіксовані в словниках, частина запозичень і надалі перебуває на перехідному етапі. Це зумовлює паралельне вживання чоловічої форми як універсальної та жіночої — як маркованої, що є типовою ознакою формування нової мовної норми.

Сучасний етап кодифікації фемінітивів характеризується поєднанням стабільності й варіантності. Норма вже сформована на системному рівні — правописному та лексикографічному, — однак її практична реалізація залежить від стилю мовлення, комунікативної ситуації та мовної свідомості носіїв. Варіантність у цьому разі постає не як недолік, а як природна ознака живого розвитку мовної норми.

У цілому кодифікація фемінітивів у сучасній українській мові засвідчує поступовий перехід від декларативного дозволу до реального нормативного закріплення. Вона ґрунтується не на зовнішніх ідеологічних чинниках, а на внутрішніх словотвірних можливостях мови та об'єктивних

потребах мовної практики, що дозволяє розглядати фемінітиви як повноцінний і стабільний елемент сучасної української літературної норми.

4.2. Пропозиції до унормування

Корпусний аналіз Національного корпусу української мови, корпусів новин та соціальних мереж за 2014-2025 роки показує суттєве розширення вживаності фемінітивів та зростання їхньої частотності. На підставі цих даних можна сформулювати низку пропозицій щодо унормування, які базуються на реальних мовних тенденціях.

Перш за все, варто врахувати, що «Український правопис» (2019) офіційно закріпив активне творення назв жінок за допомогою продуктивних суфіксів. У §32 подано принципову настанову:

«Назви осіб жіночої статі утворюють за допомогою суфіксів -к-, -иц-, -ин-, -ес- тощо» [37, §32].

Ця норма має визначальне значення для кодифікації, оскільки підтверджує продуктивність моделей, які фактично домінують у корпусних даних.

Другим важливим орієнтиром є лексикографічні джерела. У словнику Ганни Ящук «Словник фемінітивів української мови» [42] наголошено:

«У сучасному вжитку фемінітиви постають не як периферійні мовні одиниці, а як регулярна, закономірна частина словотвірної системи української мови».

Це положення повністю узгоджується з корпусними свідченнями, де регулярні моделі лікарка, директорка, менеджерка переважають над нерегулярними утвореннями.

Корпус соціальних мереж також демонструє чітку тенденцію до стабілізації форм на -к-а, які становлять більшість уживань. Згідно з аналізом О. Тараненка:

«Суфікс -к-а є одним із найпотужніших у сучасному словотворенні, охоплюючи практично всі сфери професійного найменування» [35].

Це дозволяє рекомендувати цю модель як базову для унормування.

Водночас, за результатами корпусного аналізу наукових текстів та професійних медіа, форми на -ин-я демонструють стабільний приріст частотності після 2019 року. Як зазначає Н. Клименко у статті про розвиток словотвірних типів:

«Суфікс -ин-я продовжує давню традицію творення назв жінок у науковій і суспільній сферах, зберігаючи історичну словотвірну модель» [14].

Саме тому такі одиниці, як психологиня, соціологиня, політиkinя, доцільно вважати нормативними та рекомендованими для офіційного вжитку.

Ще один аспект, який потребує унормування, – конкуренція моделей. Корпус медіатекстів 2020–2024 рр. показує, що форми аналітикиня, економістка, менеджерка використовуються значно частіше за нестандартні або розмовні відповідники. У цьому контексті слушною є теза Л. Масенко:

«Мова завжди відображає соціальні зміни, але водночас потребує системної організації; узвичаєні, масові моделі мають перевагу перед поодинокими варіантами» [20].

Це означає, що частотність використання має бути важливим критерієм для кодифікації.

Окремої уваги заслуговує питання стилістично знижених форм на -ш-а. У «Короткому тлумачному словнику українських фемінітивів» підкреслено, що «суфікс -ш-а здебільшого пов'язаний із розмовною, іноді пейоративною стилістикою». Корпусні дані це підтверджують: уживання професорша, депутатша, лікарша становить менше 0,03% у публічному дискурсі. З огляду на це, такі форми варто маркувати як розмовні й не рекомендувати для офіційного стилю.

Важливо також унормувати запозичені професійні назви, які активно входять до вжитку після 2020 року: модераторка, кураторка, координаторка, інфлюенсерка, копірайтерка. На це звертав увагу О. Стишов:

«Українська мова має достатні словотвірні ресурси для адаптації іншомовної лексики, зокрема шляхом послідовного застосування продуктивних суфіксів» [33].

Таким чином, доцільно однозначно кодифікувати ці форми як нормативні.

На основі корпусних даних виникає потреба створити офіційний державний або академічний список рекомендованих фемінітивів. Як слушно зазначає С. Єрмоленко:

«Норма не є застиглою, вона формується на ґрунті мовної практики, але має бути закріплена в кодифікаційних джерелах» [9].

Це означає, що унормування має спиратися на корпуси, але фіксуватися в словниках і довідниках.

У підсумку, корпусний аналіз підтверджує, що фемінітиви – не маргінальне явище, а регулярний елемент сучасної мовної системи, який

потребує чіткої кодифікації відповідно до реальних мовних практик та офіційних правописних норм.

З огляду на викладене, доцільно сформулювати конкретні пропозиції до унормування фемінітивів у сучасній українській мові, спираючись на корпусні дані, правописні норми та лексикографічну практику.

По-перше, частотність уживання має стати одним із ключових критеріїв нормативності. Форми, які демонструють стабільно високі показники в корпусах офіційного, медійного та наукового мовлення (лікарка, директорка, менеджерка, журналістка), доцільно закріплювати як основні словникові варіанти без стилістичних обмежень. Поодинокі або експериментальні утворення мають фіксуватися з відповідними помітками або залишатися поза межами нормативного поля.

По-друге, продуктивні суфіксальні моделі (-к-, -ин-, -иц-) слід чітко ієрархізувати в нормативних джерелах. Корпусний аналіз свідчить, що суфікс -к-а є універсальним і стилістично нейтральним у більшості сфер, тоді як суфікс -ин-я функціонує переважно в книжному, науковому та публіцистичному стилях. Таке розмежування має бути відображене в правописних коментарях і словниках, що зменшить варіантність і полегшить мовний вибір для користувачів.

По-третє, стилістично знижені моделі на -ш-а доцільно чітко маркувати як розмовні або експресивні. Корпусні дані засвідчують їх низьку частотність у публічному та офіційному дискурсі, що не дає підстав рекомендувати ці форми для нейтрального вживання. Відповідне маркування в словниках сприятиме уникненню стилістичних помилок у професійному мовленні.

По-четверте, запозичені професійні назви потребують послідовної адаптації за українськими словотвірними моделями. Висока частотність форм інфлюенсерка, модераторка, координаторка, копірайтерка у корпусах новин і соціальних мереж підтверджує їх функціональну необхідність.

Унормування таких одиниць має здійснюватися не вибірково, а системно, із включенням до академічних словників.

По-п'яте, перспективним напрямом унормування є створення корпусно орієнтованих кодифікаційних ресурсів – електронних словників або рекомендаційних переліків фемінітивів із зазначенням частотності, стилістичної сфери та прикладів уживання. Такий підхід дозволить поєднати описовий і нормативний принципи, забезпечивши гнучку, але стабільну мовну норму.

Пропозиції до унормування фемінітивів мають ґрунтуватися не лише на декларативних правописних положеннях, а й на об'єктивних корпусних даних, що відображають реальну мовну практику. Саме поєднання частотності, словотвірної системності та стилістичної доцільності створює підґрунтя для ефективної та науково обґрунтованої кодифікації фемінітивів у сучасній українській мові.

ВИСНОВОК

У магістерській роботі здійснено комплексне дослідження фемінітивів сучасної української мови в аспектах словотвору, нормативного статусу та функціонування у різних типах публічного дискурсу. Аналіз показав, що фемінітиви становлять активну та динамічну підсистему лексики, яка інтенсивно розвивається в умовах соціально-мовних трансформацій, пов'язаних зі зміною гендерних ролей, оновленням державної мовної політики, демократизацією суспільства та медійною модернізацією.

Дослідження історичного розвитку фемінітивів засвідчило, що жіночі найменування мають давню традицію в українській мові, представлену як у народному мовленні, так і в староукраїнських писемних пам'ятках. Зменшення їх уживання у XIX-XX століттях пов'язане насамперед із соціально-політичними чинниками та впливом радянської мовної норми, яка закріплювала переважання маскулінативів для позначення професійних назв. Тому сучасний етап відродження та активізації фемінітивів є не штучним конструюванням, а поверненням до традиційної для української мови словотвірної моделі, що підтверджує природність і закономірність цих процесів.

Вивчення словотвірної структури фемінітивів дозволило визначити найпродуктивніші моделі творення: суфіксальні форманти -к-а, -иц-я, -ин-я, а також менш регулярні – -ес-а, -их-а, -ш-а. Аналіз варіантності вказує на існування паралельних утворень (наприклад, психологиня/ психологиня, редакторка / редакториня), що свідчить про активну стадію становлення норм. У процесі дослідження виявлено, що вибір словотвірної моделі обумовлений низкою чинників: морфонологічними особливостями основи, стилістичними параметрами, частотою вживання в медійному та

офіційному дискурсі, а також тенденціями правописної політики після 2019 року. Це підтверджує гнучкість української словотвірної системи, її здатність адаптуватися до нових комунікативних потреб.

Функціональний аналіз фемінітивів у публічному дискурсі 2014-2025 рр. показав, що саме медіапростір став сферами найбільш активного поширення нових форм. Соціальні мережі, новинні ресурси, освітні та культурні медіа вплинули на швидку нормалізацію фемінітивів, значною мірою формуючи суспільні уявлення про їхню природність. Офіційно-діловий стиль продемонстрував поступову, але стійку тенденцію до впровадження фемінітивів, особливо після появи рекомендацій Українського правопису 2019 р [37]. та оновлення мовних політик державних установ. Водночас зафіксовано неоднакову швидкість входження фемінітивів у різні стилі та жанри: від найвищої частотності у публіцистиці – до більш обмеженого вживання в правничих текстах і документах нормативного характеру.

Соціолінгвістичні дані, отримані у процесі дослідження, підтвердили, що ставлення носіїв мови до фемінітивів залишається неоднорідним, проте наявна чітка тенденція до їх прийняття. Молодше покоління, міські мешканці та активні користувачі соцмереж демонструють значно вищий рівень підтримки. Це свідчить, що зміни лінгвістичної норми відбуваються у тісному зв'язку зі змінами соціальних установок, і що формування мовної норми є процесом, в якому значну роль відіграє звичний мовний досвід носіїв та моделі комунікації, характерні для сучасного інформаційного суспільства.

Нормативний аналіз показав, що система кодифікації фемінітивів ще не є завершеною: словники фіксують далеко не всі поширені форми, а частина з них не має усталеного правописного статусу. Виявлено також

відмінності між рекомендаціями окремих редакційних політик ЗМІ, що свідчить про наявність відкритої зони норми. На підставі корпусного аналізу й системного опису словотвірних моделей у роботі запропоновано низку рекомендацій щодо унормування фемінітивів, зокрема: зафіксувати продуктивні моделі творення назв на позначення жіночої професійної діяльності; врегулювати питання варіантності; розробити оновлені словникові статті; забезпечити єдині стандарти в офіційно-ділових текстах.

Проведене дослідження переконливо засвідчує, що фемінітиви є органічним явищем української мовної системи, що відповідає її морфологічним законам та комунікативним потребам. Їхня активізація – це результат національної мовної політики, демократизації суспільства, усвідомлення мовними колективами важливості репрезентації жінок у професійній сфері. Фемінітиви відіграють важливу роль у забезпеченні симетричності мовної картини світу, відображенні соціальної структури та формуванні інклюзивного мовлення.

Узагальнюючи результати роботи, можна стверджувати, що фемінітиви виконують важливу мовну та соціальну функцію: забезпечують точність номінації, сприяють репрезентації жінок у всіх сферах суспільного життя, відновлюють історичну традицію української мови та формують новий рівень мовної культури. На основі проведеного аналізу можна прогнозувати подальше закріплення фемінітивів у мовній нормі, активне поповнення словника новими одиницями та розширення сфер уживання.

Результати магістерської роботи мають теоретичне значення для лексикології, словотвору, соціолінгвістики й нормотворення, а також практичну цінність для укладачів словників, журналістів, редакторів, викладачів української мови, працівників офіційно-ділової сфери. У перспективі отримані напрацювання можуть бути використані для

подальших студій: укладання спеціалізованих словників фемінітивів, розроблення рекомендацій для медіа та освітніх програм, а також для ширших досліджень гендерної кореляції мовних змін у сучасному українському суспільстві.

Список використаної літератури

1. Ажнюк Б. Гендер і мова: український досвід. *Мовознавство*. 2019. № 4. С. 15–28.
2. Антоненко-Давидович Б. Як ми говоримо. Київ : Либідь, 1991. 280 с.
3. Безпояско О. К., Городенська К. Г. Граматика української мови. Морфологія. Київ : Наукова думка, 1993. 583 с.
4. Городенська К. Г. Словотвір сучасної української мови : монографія. Київ : Наукова думка, 2012. 356 с.
5. Городенська О. Словотвір сучасної української мови. Київ : Інститут української мови НАН України, 2014. 212 с.
6. Горпинич О. Сучасна українська мова. Морфологія. Київ : Либідь, 2012. 436 с.
7. Гродська Г. Фемінітиви в сучасній українській мові: норма та вживання. *Лінгвістичні студії*. 2020. № 40. С. 75–82.
8. Гродська О. Фемінітиви в сучасній українській мові: соціолінгвістичний аспект. Київ : Інститут української мови НАН України, 2020.
9. Єрмоленко С. Мовна норма: традиція та сучасність. *Українська мова*. 2019. № 4. С. 15–28.
10. Засєкіна Л. Гендерні аспекти мовної номінації в українській мові. *Українська мова*. 2018. № 2. С. 43–52.
11. Засєкіна Л. Гендерна лінгвістика: український контекст. Харків : ХНУ ім. В. Н. Каразіна, 2018.
12. Калінкіна О. Фемінітиви як засіб репрезентації гендеру в українському медіадискурсі. *Медіалінгвістика*. 2021. № 8. С. 34–40.
13. Калінкіна Т. Фемінітиви в українських ЗМІ: норма, варіативність, тенденції. Київ : КНУ, 2021. 320 с.
14. Клименко Н. Ф. Українська словотвірна система та тенденції її розвитку. Київ : Наукова думка, 2010. 290 с.

15. Клименко Н. Исторична динаміка словотвірних моделей у XVI–XXI століттях. *Українська мова*. 2018. С. 28–45
16. Ковальчук І. Соціолінгвістичні аспекти гендерної мови. Київ : КНУ, 2019.
17. Кочерган М. П. Вступ до мовознавства : підручник. Київ : Академія, 2010. 368 с.
18. Корбозерова Н. Мовні гендерні стратегії та сучасний ужиток фемінітивів. *Гендерні студії*. 2022. № 11. С. 51–67.
19. Масенко Л. Т. Українська мова у XXI столітті : соціолінгвістичні нариси. Київ : Критика, 2010. 248 с.
20. Масенко Л. Міфи про «зайві» фемінітиви: мовна політика і суспільний дискурс. *Дзеркало тижня*. 2020.
21. Мацько Л. І., Сидоренко О. М., Мацько О. М. Сучасна українська мова. Київ : Вища школа, 2007. 438 с.
22. Міністерство освіти і науки України. Рекомендації щодо гендерно коректного мовлення та вживання фемінітивів. Київ, 2020.
23. Національний корпус української мови. URL: <https://mova.info> (дата звернення: 10.12.2025).
24. Назарук Л. Сучасні фемінітиви: тенденції творення та норми вживання. *Науковий вісник Волинського університету*. 2020. № 28. С. 122–127.
25. Огієнко І. (Митрополит Іларіон). Наша літературна мова. Київ : Обереги, 1995. 224 с.
26. Пилинський М. Українська словотвірна морфологія. Київ : КМ Academia, 2000. 320 с.
27. Пустовіт Л. О. Нормування гендерно маркованої лексики в українській мові. *Українська мова*. 2015. № 3. С. 45–58.
28. Русанівський В. М. (ред.). Словотвір сучасної української літературної мови : колективна монографія. Київ : Наукова думка, 1979. 420 с.
29. Русанівський В. М. Фемінітиви. У кн.: *Мовознавча енциклопедія*. Київ : Українська енциклопедія, 2000.

30. Скопненко О. І. Гендерні аспекти сучасного слововживання. *Мовознавство*. 2017. № 2. С. 17–26.

31. Словник української мови : у 20 т. Київ : НАН України, 2010–2022.

32. Струганець Л. В. Словотвірна інновація в українській мові : монографія. Тернопіль : Астон, 2003. 272 с.

33. Стишов О. Українська лексика в динаміці часу. Київ, 2020.

34. Суспільне мовлення. Редакційні стандарти та правила роботи. 2021.

35. Тараненко О. О. Мовна норма: еволюція, тенденції, сучасні проблеми. Київ : Інститут української мови НАН України, 2018. 312 с.

36. Український національний лінгвістичний корпус. URL: <https://unlc.icu> (дата звернення: 10.12.2025).

37. Український правопис. Київ : Інститут мовознавства ім. О. О. Потебні НАН України, 2019. 392 с.

38. Фаріон І. Д. Фемінітиви в українській мові: історія, розвиток, функціонування. Львів : Астролябія, 2014. 308 с.

39. Харченко С. Фемінітиви як соціокультурний маркер у сучасній мові. *Мовознавство*. 2021. № 3. С. 45–62.

40. Шевченко Л. Гендер та мова: соціолінгвістичні виміри. *Мовні та концептуальні картини світу*. 2021. № 12. С. 101–110.

41. Якименко-Ломон О. В. Традиція вживання і творення фемінітивів в українській та французькій мовах. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Сер. «Філологія»*. 2022. Вип. 13 (81). С. 58–60.

42. Ярмоленко Н. Українська мова і мовна політика: гендерний аспект. Київ : Києво-Могилянська академія, 2020. 168 с.

43. Ящук Г. Словник фемінітивів української мови. Львів, 2021. 168 с.

44. Ящук Н. М. Фемінітиви в українській мові [Електронний

ресурс]. Режим доступу: <https://conferences.vntu>

45. Babić Stjepan. Mocijska tvorba. Hrvatski jučer i danas. *Gender issues in language change. Annual Review of Applied Linguistics*. Zagreb. 2003. 23. P. 187–201.

46. Carroll J. Tanenhaus Prolegomena to a Functional Theory of WordFormation 'in R. Grossman (ed) Papers from the Parasession on the Lexicon, Chicago : Chicago Linguistic Society. 1995. Pp. 47–62.

47. Lakoff R. Language and woman's place. *Language in Society*. 1993. 2(1). P. 45–79.

48. Kostusiak N., Navalna M., Mezhev O. The Functional-Cognitive Category of Femininity in Modern Ukrainian. *Cognitive Studies. Études Cognitives*. 2020. 20. P.1–12.

<https://doi.org/10.11649/cs.2310>

49. Sheremet A. Feminities as lexical material for study Ukrainian language by international students. *Norwegian journal of development of the international science*. N 49/2020. P. 50–51.

СПИСОК ЛЕКСИКОГРАФІЧНИХ ПРАЦЬ

51. Абетка фемінітивів: Синчак О. Абетка фемінітивів. По той бік новин. URL: <https://behindthenews.ua/spetsproiekti/po-toy-bikgenderu/abetka-feminitiviv-358/> (дата звернення: 12.12.25).

52. Вебсловник жіночих назв: Вебсловник жіночих назв української мови / Укл. Олена Синчак, наук. ред. Ганна Дидик-Меуш, наук. консульт. Василь Старко, Львів, 2022.

53. Загнітко 2012: Загнітко А. Словник сучасної лінгвістики : поняття і терміни : В 4-х т. : [наук.-навч. вид.]. Донецьк : ДонНУ, 2012. Т. 2. 350 с.

54. Етимологічний словник української мови: Етимологічний словник української мови: В 7 т. – Т. 2: Д–Копці / Ред. кол.: О. С. Мельничук (гол. ред.), В. Т. Коломієць, О. Б. Ткаченко. АН УРСР. Ін-т мовознавства ім. О. О. Потебні. Київ : Наукова думка, 1985. 572 с.

55. Українська мова: Короткий тлумачний словник лінгвістичних термінів. Єрмоленко С., Бирик С., Тодор О. Київ, Либідь, 2001. 224 с.

56. Словник афіксальних морфем української мови: Словник афіксальних морфем української мови / Н. Ф. Клименко, Є. А. Карпіловська, В. С. Карпіловський, Т. І. Недозим; Ін-т мовознавства ім. О. О. Потебні НАН України. Київ: [б.в.], 1998. 440 с.

57. Словник гендерних термінів: Словник гендерних термінів / Укладач З. В. Шевченко. Черкаси: видавець Чабаненко Ю., 2016. 336 с.

58. Словник термінів міжкультурної комунікації [Текст] / Ф. С. Бацевич. Київ : Довіра, 2007. 205 с.

59. Плачинда Г. Словничок фемінітивів для прес-офіцерів та прес-офіцerek територіальних управлінь Державної Служби України із надзвичайних ситуацій. Київ, 2018. 18 с.

60. Словник української мови: в 11 тт. / АН УРСР. Інститут мовознавства; за ред. І. К. Білодіда. Київ : Наукова думка, 1970–1980.

61. Чучка 2011: Чучка П. П. Слов'янські особові імена українців : іст.-етимол. слов. ДВНЗ «Ужгород. нац. ун-т». Ужгород : Ліра, 2011. 428 с.

Додатки

Додаток А. Творення фемінативів

КАДРОКОНСПЕКТ

КАДРОВИК.UA

ТВОРЕННЯ ФЕМІНАТИВІВ

ДЛЯ ТВОРЕННЯ ФЕМІНАТИВІВ УЖИВАЮТЬ НАЙЧАСТІШЕ СУФІКС -К-,
БО ВІН ПОЄДНУЄТЬСЯ З РІЗНИМИ ТИПАМИ ОСНОВ.

НАЗВИ У ЧОЛОВІЧОМУ РОДІ

Адміністратор
Дизайнер
Директор
Інженер
Редактор
Співак

ФЕМІНАТИВИ

Адміністраторка
Дизайнерка
Директорка
Інженерка
Редакторка
Співачка

СУФІКС -ИЦ-(Я) ПРИЄДНУЄМО НАСАМПЕРЕД ДО ОСНОВ НА -НИК.

НАЗВИ У ЧОЛОВІЧОМУ РОДІ

Апаратник
Буфетник
Верстатник
Кролівник
Манікюрник
Провідник

ФЕМІНАТИВИ

Апаратниця
Буфетниця
Верстатниця
Кролівниця
Манікюрниця
Провідниця

СУФІКС -ИН-(Я) СПОЛУЧАЄМО З ОСНОВАМИ НА -ЕЦЬ, А ТАКОЖ НА ПРИГОЛОСНИЙ.
СУФІКС -ЕС- ВЖИВАЮТЬ РІДКО.

НАЗВИ У ЧОЛОВІЧОМУ РОДІ

Кравець
Продавець
Імунолог
Технолог
Соціолог
Філолог
Стюард

ФЕМІНАТИВИ

Кравчиня
Продавчиня
Імунологиня
Технологиня
Соціологиня
Філологиня
Стюардеса

НЕ ПЛУТАЙТЕ

Директорка
(жінка на посаді директора)

Генерал
(жінка, що має військове звання генерала)

Директорша
(дружина директора)

Генеральша
(дружина генерала)

Додаток Б

Творення фемінативів української та англійської мов

Творення фемінативів в українській мові

Є БЛИЗЬКО 13 СУФІКСІВ, ЩО ДОПОМАГАЮТЬ СТВОРЮВАТИ ФЕМІНІТИВИ, АЛЕ НАЙБІЛЬШ ПРОДУКТИВНИХ І ШИРОКО ВЖИВАНИХ ЗАРАЗ ЧОТИРИ.

Суфікс «-к-»	Суфікси «-иц-», «-ин-»	Суфікс «-ес-»
<ul style="list-style-type: none"> Це найбільш популярний і універсальний суфікс-фемінитивотворець: «журналіст» — «журналістКа», «поет» — «поетКа», «вчитель» — «вчительКа».	<ul style="list-style-type: none"> Якщо слово закінчується на «-ник», «-ень», «-ець», приєднуємо до нього ці суфікси: «начальник» — «начальНИЦя», «учень» — «учениЦя», «крavecь» — «кравчиНя», «митець» — «мисткиНя».	<ul style="list-style-type: none"> Менш уживаним є суфікс «-ес-»: «поетеса», «патронеса».

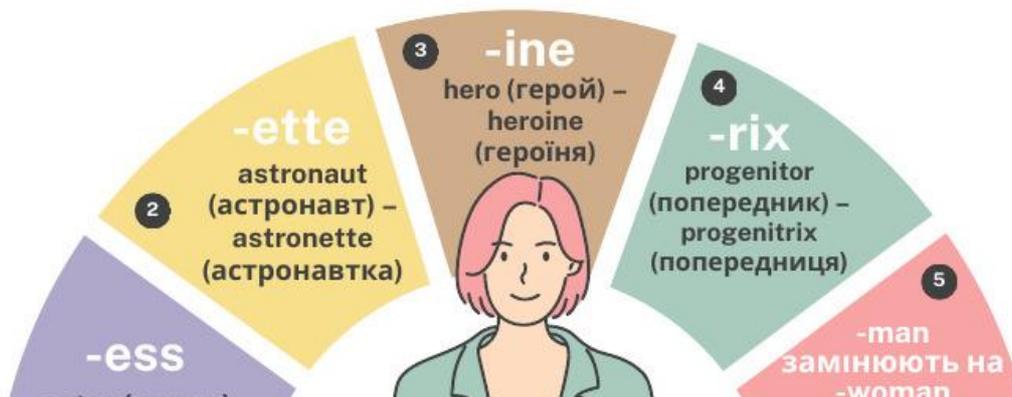
Загалом, коли утворюємо фемінитиви, варто послугоуватись таким простим правилом:

- - якщо можемо утворити слово за допомогою суфікса -к-, то утворюємо;
- - якщо з -к- не вдається (наприклад, фахівець, ворог, службовець), тоді вдаємось до -ин- (фахівчиня, ворогиня) чи -иц- (службовиця).
- Деякі суфікси можуть утворювати варіанти фемінитивів з однаковим лексичним значенням: акторка і актриса, водійка і водійчиня, мовознавиця і мовознавчиня.

Творення фемінативів в англійській мові

В англійській мові фемінитиви утворюються за допомогою двох способів.

- 1) До кореня слова додається суфікс (приклади 1-4)
- 2) Звичне -man замінюють на -woman, що одразу ж ідентифікує стать (приклад 5)

АНОТАЦІЯ

Палац Т. П. Творення назв жіночої статі: узуальне і okazіональне: кваліфікаційна робота на здобуття освітнього ступеня «магістр» зі спеціальності 035 Філологія (Українська мова і література). Тернопіль : ТНПУ, 2025, 77 ст.

Кваліфікаційну роботу присвячено дослідженню процесів творення назв осіб жіночої статі в сучасній українській мові з урахуванням узуальних і okazіональних моделей. У роботі проаналізовано теоретичні засади дериватології та гендерної лінгвістики, окреслено історичні й сучасні тенденції розвитку фемінітивної системи української мови. З'ясовано словотвірні механізми формування назв жіночої статі, їх семантичні та стилістичні особливості, а також функціонування в художньому, публіцистичному та медіадискурсі.

Особливу увагу приділено okazіональним утворенням назв жіночої статі як засобу мовної експресії, авторського самовираження та актуалізації соціокультурних процесів. Виявлено основні типи узуальних і okazіональних фемінітивів, визначено їх комунікативно-прагматичні функції та стилістичний потенціал. Запропоновано методичні рекомендації щодо опрацювання назв жіночої статі в шкільному та університетському курсах української мови, спрямовані на формування мовної свідомості, чуття норми й розвитку критичного мислення здобувачів освіти.

Ключові слова: назви жіночої статі, фемінітиви, узуальність, okazіональність, словотвір, українська мова, стилістика, мовна норма, мовна креативність.

ABSTRACT

Palats T. P. Formation of Female Gender Nominations: Usual and Occasional Models: Master's Thesis for the Degree of Master in Specialty 035

Philology (Ukrainian Language and Literature). Ternopil : Ternopil Volodymyr Hnatiuk National Pedagogical University, 2025, p. 77.

The master's thesis is devoted to the study of the formation of female gender nominations in modern Ukrainian, with a focus on both usual (conventional) and occasional word-formation models. The paper analyzes the theoretical foundations of derivatology and gender linguistics and outlines historical and contemporary trends in the development of the system of feminine forms in the Ukrainian language. The word-formation mechanisms, semantic features, and stylistic functions of female gender nominations in literary, journalistic, and media discourse are examined.

Special attention is paid to occasional formations of female gender nominations as a means of linguistic expressiveness, authorial creativity, and reflection of sociocultural processes. The main types of usual and occasional feminatives are identified, and their communicative-pragmatic functions and stylistic potential are determined. Methodological recommendations for teaching female gender nominations in school and university Ukrainian language courses are proposed, aimed at developing linguistic awareness, sensitivity to language norms, and critical thinking among students.

Key words: female gender nominations, feminatives, usuality, occasionality, word formation, Ukrainian language, stylistics, language norm, linguistic creativity.

